

ЛУЧА

КЊИЖЕВНИ ЛИСТ

ДРУШТВА

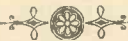
„ГОРСКИ ВИЈЕНАЦ“

ГОДИНА V. — СВЕТОК XI и XII

NACIONALNA
ЗА НОВЕМБАР и ДЕЦЕМБАР
CRNE GORE ЋURЂE
CRNOЈЕVIĆ

УРЕДНИК:

Проф. ЛАЗАР Т. ЦЕРОВИЋ.

ЦЕТИЊЕ,

К. Ц. ДРЖАВНА ШТАМПARIЈА.

1899.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE

ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

НАТПИС — СЕБИ.

Мој је живот књига исписана,
Коју више не расклапам ја,
Писана је крвљу и сузама,
Боловима проткана је сва.
Ретки дани блаженства и среће,
Ти ћеш и њих можда наћи ту,
Ал' ни њима моја душа неће,
С горком јавом шта ћу слатком сну?
Ах, та снови никога не блаже,
Снови муче, снови раде драже!

Јер тИЈАЦИОНАЛЕНАИ дрз гони,
Кô из ВРБѢ ПЕКА гнута сен,
Над СИНИ ГОРЕ ДУРДЕ звони,
Са тих снова поста СРНОЈЕВИЋ
Ал' ти, чије очи по њој стреме,
Ако који усчиташ јој ред,
Као путник међ гробове неме,
Кад са крста чита натпис блед. —
Знај, те сузе, крвца и уздање,
Увек тровни витлали су јад,
Али никад мржњу и кајање,
Никад сумњу за срушени над!
Зао удес рушио ми сневе,
Ја упорно зидао сам нове!

Драгутин.

И. М. СЈЕЧЕНОВА.

Из науке о човјечијем животу

(физиолошки одломци)

превео: Ј. С. Кујачић.

1. Природна подјела животних процеса.

Примив на се дужност, да изнесем у опћепојмљивом облику најкрупније црте животињског живота, морам узети за излазну тачку описивања само ону суму знања о животињском тијелу, којом обично влада образовани дио нашег народа. Једино под том погодбом читаоци неће бити ништа сумњиво у читавом току моје мисли и зато ће мало морати да прима на вересију.

По срећи, физиолошко се знање, излазећи из поуке сваки-дањег живота, потпуно подудара са основним резултатима сучремене физиологије, ушљед чега може и да буде ударено у основу опћег плана нашег разговора. Оно ми помаже не само да доведем у ред сву грађу, коју имам на расположењу, него шта више, помоћу њих ја могу слободно означити и пут, којим се мора ићи, решавајући будућа питања.

Погледајмо прије свега на домаћу радну животињу.

Сав њезин живот, ако објективно погледамо на њега, пролази у томе, што она мора да једе, пије, дише, лучи из тијела течности и ради (сву психичну страну њезина живота ја ћу за сад оставити). Из свију животних радња домаће радне животиње човјек се најбоље користи њезином способношћу, да извршује механичну радњу. Ово га је и нехотице приморало, да опази најглавније погодбе, од којих зависи радна снага животиња. И гле, шта је отуда изашло: сваки прости сељак врло добро зна, да извором радне снаге служи храна. Шта више, он умије да разбере и њезину каквоћу, од које зависи лакша или труднија радња. Већ ова једна чињеница може служити образованом човјеку знаком, да је животиња у извршавању механичне радње налик на машину; јер се најглавније

својство машине баш у томе и састоји, што може да ради једино на рачун снаге, која јој се даје с поља. Кад би се гледало на ствар с оваке тачке гледишта, могао би се довести у узрочну свезу не само акт примања хране, него и остали животни процеси, којим се човјек обично не користи.

Требало би, на пр., погледати на радњу какве-год животиње, као на радњу парне машине и тада би храна добила значај горива, дисање би налчило на притицање ваздуха, потребног за горење и најпослије све одбацине из животињског тијела одговарале би пепелу, диму и осталијем продукцијом горења. На ово би се могло, разумије се, одма примјетити: животиња дише и лучи течности из тијела, како у вријеме радње, тако и у вријеме кад не ради. На оваку примједбу није тешко одговорити. — Радњу у животињи врше мишићи, који својим скраћивањем покрећу кости трупа, првих и задњих нога (Из животињских кретања на радњу се употребљавају, као што је познато, једино та, из којих се склана акт иђења.) Али осим ових мишића у тијелу има још много других, који раде непрестано сав живот, на пр. срце, које покрећу крв, мишићи прси, дисања и т. д. Дакле, појам о нерадњи животиња једног односног или дјеловног карактера. У самој так ствари животиње раде непрестано сав свој живот, па чак и кад спавају.

Према овоме, што је до сад речено, можемо с правом мислити, да животињско тијело, извршујући механичке радње помоћу мишића, ради као машина.

Осим споменутијех услуга, животиња даје човјеку цијели ред тако званих животних производа — млијеко, маст, вуну и т. д. Ушљед тога се животињско тијело јавља пред рационалним газдом као нека хемијска фабрика или завод, у коме се извршује прерађивање хране у поменуте производе. И овдје се, као и у првом случају, види тијесна свеза међу количином и каквоћом хране с једне и количином и каквоћом израђених производа с друге стране, (на пр. да се угоји животиња, да се произведе у њезином тијелу много масти, мора се употребити, без сумње, храна с одређенијем саставнијем дјеловима). Овака погодба, да како, јамчи нам, да се бар дио употребљене хране прерађује у животињском тијелу у саставне дјелове млијека, масти и др.; али то још никако не потврђује, да је тако прерађивање потпуно једнако с вјештачким прерађивањем материје у фабрикама и заводима, јер ни до дан данас без утјечаја животињског тијела не би могуће вјештачки добити из

хране ниједног циглог животног производа. Без обзира на то наука ипак има у рукама строге и тачне доказе, да животном фабрикацијом управљају они исти закони, којим се подвргава и вјештачко прерађивање у химијским заводима. А ево како. У основи сваког химијског прерађивања лежи овај неизмјењиви закон, који излази из закона Лавуазје о непропадању материја: ма каквом прерађивању да се подвргава дотична грађа или материја ново се ништа не ствара, али зато и не пропада ниједног циглог атома. Ето тај се опћи закон потпуно и примјењује химијском прерађивању спољашње грађе при проласку њезином кроз животињско тијело. Кад би се скупио и измјерио сав материјални приход тијела у току одређеног времена, т. ј. храна, пиће и кисеоник удапутог ваздуха с једне и сва количина избацина (т. ј. кал, мокраћа, кожане и плућне испарине) за то исто вријеме с друге стране, то би се те величине у одраслог човјека с неизмјењивом тежином тијела потпуно подударале.

Дакле, ова чињеница, говорећи да животињско тијело у послу химијског прерађивања саставних дјелова животињске хране не може ни да ствара ни да уништава материју, тачно нам доказује, да се сви вишште сокови, које тијело лучи, прерађују из хране и то по истим основним законима, који управљају свим химијским производима у фабрикама и заводима.

Ако се, на пр., пробе мјерења материје прихода и расхода производе у вријеме, кад тијело расте и постаје све теже, то увијек количина прихода надмашује количину расхода, и то управо у толико, у колико се повећала тежина тијела*).

Дакле, *сами саставни дјелови тијела, т. ј. ткања постају из хране по онијем истијем основнијем законима, по којим и његове одбацине.*

Према томе, *животне химијске радње или процеси у животињском тијелу подвргавају се опћим законима химијских прерађивања материје*

Саставите сада оба добивена главна резултата уједно и обратите пажњу, каквом нас важном резултату воде поуке практичног живота уз веома малу помоћ од стране науке: *животињско је тијело машина, која производи на рачун спољашње материје цијели ред разноврсних, механичких и химијских радња,*

*) У случају, кад се тијело умањава, т. ј. кад постаје лакше, величина губитка вазда је једнака сувишку расхода над приходом.

које се састоје у приготовљавању сокова и шкивних тјелесних елемената.

Ето у тај општи оквир могу се, по својој битности, смјестити све животне радње, које карактеришу животињски индивидум. И збиља, ако је животињско тјело машина, то се и његов живот може одредити једино сумом свију радња, које машина производи. У наш се, дакле, оквир, смјештају упоредо с произласком обичних одбацина животињског тјела, и постанци таквих производа, као: мадеж, вуна, свила, рог, кости, маст и т. д., — упоредо с актом кретања и тихе појаве, као: пјевање птица, свијетљење свијетњака или сијевање електричних јегуља и т. д. Али гдје да метнемо сву сферу душевног живота у опште и особито осјећајну способност животиња, која их највише и карактерише?

И на то питање одговара склоп и уређење машине.

У свакој машини, израђеној човјечијим рукама, вазда се могу разликовати саставни дјелови радног механизма и придатаци, који управљају кретањем машине. На пр. у воденици радни се механизам састоји из кола, вретена и вретена, помоћу кога се даје кретање од кола на камен т. ј. на сам камен; регулатором пак служи за одржавање брзине којих млинар пушта или зауставља машину, брзине или убрзава везину радњу. Тако је и с животињским механизмом, који, н. пр., премјешта при иђењу цијело тјело при каквој год радњи једним самим рукама, састоји се из мишића, привезанијех костима трупа, рука и нога; али и овај животни механизам без помоћи нервне системе ћути и не може да ради. Међу тијем ми сви врло добро знамо, да и човјек и остале животиње могу да управљају и то веома разнолико својим кретањем: почети ићи, ићи лагано или брзо, сасвијем се зауставити, промијенити правац (окренути на десно, на лијево или поћи назад) или шта више карактер свога кретања (н. пр. поћи уз или низ брдо) и т. д. — Све то они извршују без икакве тешкоће. Дакле, без сумње регулатор свију споменутих и многих других кретања, лежи у нервној системи дотичне животиње. Али пита се сада, шта њега приморава да ради? У воденици то врши воденичарева рука, којом управља осјећај и разум. Кад млинар опази или чује, да му машина почиње да ради или сувише брзо или сувише лагано, то он употребљава цјелисходни регулатор, који и уклања опажену неправилност, — и такав ће његов поступак свако одобрити. Зар то исто ми не видимо код животиње кад она управља, н. пр. своје

трчање или скакање према мјесним погодбама? Чиме се она, ако не видом и разборитошћу, управља, кад сврће на једну или на другу страну, кад прескаче преко јама и ендека, кад се зауставља пред провалијом и т. д.? Кроз очи животињска нервна система добија с поља знак о разним препрекама и сметњама које стоје на путу, а отуда нервно средиште шаље импулсе, који цјелисходно измјењују кретање и по карактеру и по правцу па и по брзини. У акту испражњавања мокраћне бешике и доњег дијела дебелог цријева још се јасније види така хармонија међу регулаторним утјецајем и осјећајним знаком. И један и други акт почиње тужењем на двор, т. ј. осјећајним знаком, а извршује се радном справом за кретање, која и испражњава и једну и другу дупљу. У тијем се примјерима особито јасно види основни начин, по коме су уређени сви у опће радни регулатори у животињском тијелу. И свуда су они састављени из двије половине; једну можемо назвати знаком, а другу управитељем мишићних кретања, лучењем неких сокова, као суза, пљувачке, желудачног сока и др. Прва половина чини животињско тијело осјетљивим према свакој промјени у животињској машини, а помоћу друге удаљују се све незгоде, које се дешавају током промјена. Сличнијех резултатора има у тијелу много, и они ће бити описани у глави, гдје ће се говорити о разним нервне системе, а овдје ће бити за сад доста, да скупимо опћим потезима све, што је до сад речено. Резултат је у главном овакав. Животиња у здравој свијести не чини ни једног покрета без цијељи и смисла. Сваки њезин покрет, дакле, има одређени смисао и увијек стоји у свези с намјером: или да се добије каква год згода за тијело, или насупрот да се уклони каква-год сметња и незгода. Шта збиља изводи животињу из мирног стања? Глад, жеђа, студен, изненадни страх, болови у каквом год дијелу тијела, немирна и опака муха, газдин глас, појава плијена или непријатеља и т. д. и т. д., — једном ријечи, вазда какав год осјећај. И ако покретна реакција одговара осјећајном побуђивању, то акт добија карактер цјелисходности и разборитости.

На тај начин у животиња се осјећање јавља веома важном алком у ланцу процеса, који управљају и уређују функцију радних органа, ш. ј. мишића и неких жлијезда.

О животињској способности размножавања сасвим нећу говорити због овог простог узрока: у току нашег разговора ми ћемо се држати једино таквих функција, које одржавају ин-

дивидуални живот у животиња и које ни најмање не зависе од процеса рађања потомства.

Послије овога не остаје више у животињском тијелу никаквих нових животних појава, које би биле доступачне непосредном посматрању. И ја бих се већ и сад могао користити добивеним чињеницама и помоћу њих нацртати опћи план, кога ћемо се у будуће држати. Али, без сумње, потребно је још да погледамо, да нема у тијелу још и таквих процеса, који се тајно врше и крију од непосредног посматрања.

Упоредите животињско тијело с машином, особито с машинским израдама човјекових рука, па ћете одма морати опазити међу њима ову грдну разлику. Све су машине обично израђене из веома тврде грађе; у састав њихов улазе метали, дрво, камен и т. д. Међутијем пак животињско тијело, с изузетком кости, израђено је из веома меке, полутечне и веома слабе грађе (сјетите се само, како се лако и брзо распадају при гњијењу мека ткања животињског тијела!). Па ипак нема нигдје у свијету такве гвоздене машине, која би истрајала 100 година, а животињско тијело може да живи и много више. Та чињеница чини на први поглед страну разлику међу производима човјекових рука с једне и животињског тијела с друге стране. Погледајте поближе на ствар, па ћете наћи кључ од загонетке. Замислите, да је механику задаћа задаћа, да изради дуговјеку машину из слабе грађе, који је лако и брзо квари и распада. Шта он мора да ради у таквом тешком случају? Једини излазак — треба му израдити и удесити машину тако, да се покварена грађа одма замјењује новом. У таквом случају може, без сумње, машина да траје веома дуго. Тако је баш и удешено животињско тијело. У њему се упоредо с рушењем старе грађе развија непрестано нова. У обичним машинама разни саставни дјелови: полуге, кола, осовиче и др., израђени су из инертне мртве грађе, која се не попуња и не замјењује новом и услед тога, тако рећи, ветча под утјецајем радње и разних спољашњих узрока. То је дакле узрок, што оне нијесу дуготрајне. У животињском пак тијелу, кад се исквари и најмањи дјелић, одма се поправља и попуња притоком новог градива. Ради тога су све полуге, кола, осовине, шпиге и др. у животињској машини проткане густом мрежом канала, по којим вјечито тече крв, та пластична грађа, којом се затискају све шупљине у организму и која се опет непрестано обнавља и попуња притоцима разноврсне хране. По свој прилици, у свези с процесима непрекидног распадања и попуњања материје стоји

и друга особина животињске организације. Та се особина састоји у тако званом микроскопском уређењу органа и ткања животињског тијела. Ако погледате под микроскопом веома танки листић или плочицу стакла или кога метала, то ћете лако опазити, да су они прости и без икаква устројства; сасвијем ћете другу појаву видјети, ако се метне мјесто стакла или метала комадић каквог му драго ткива из животињског тијела. Ма како да је мали дотични комадић ткања, ипак није ни најмање тешко опазити, да се он састоји из веома разноликих по облику и величини дјелића, који се јављају или у облику веома танких влаканаца или у облику мање више правилних мјехурића. Како се ти микроскопски ткивни елементи налазе засебно један од другог и усљед тога се сваки јавља према осталијем са-мосталном цјелином, то није тешко појмити, да се усљед такога устројства и цјело тијело распада на безбројну количину засебних микроскопских дјелића. Узмимо сада, да се споменути процеси распадања и попуњања материје врше баш у области ових малих микроскопских територија и биће нам јасно, да се фокуси распадања расипљу по цјелом тијелу и свуда заузимају простор микроскопске величине. Ето због тога споменути процеси и бивају индивидуални и улични испред непосредног посматрања.

И тако, у животињском тијелу, осим споменутих више појава, постоји још непрекидни процес распадања и попуњања тјелесних елемената, пластични так грађом за то попуњање материјалног губитка служи она иста храна, која се употребљава ради произвађања радње.

Овијем се управо исцрпљује сва сума животних појава у животињском тијелу и ево опћег извода, коме нас је довео наш летимични анализ: животињско је тијело веома чудновата и замршена машина, која ради непрекидно на рачун спољашње грађе, која се непрестано распада и тако исто непрестано обнавља.

На основу такога закључка можемо већ саставити опћи план за изучавање животињског тијела, т. ј. можемо довести, као што треба, у ред сву грађу, која стоји на расположењу нашем посматрању, и помоћу тога означити у опћим потезима пут, кога се треба држати, изучавајући појаве животињског живота у опће.

Са шире тачке гледишта, елементом, који веже све животне процесе у тијелу, јавља се спољашња грађа — храна, пиће и кисјеоник атмосферног ваздуха. Пропратити судбу спо-

љашње грађе при њезином лутању по тијелу — значи описати сву историју живота.

Два су пута, којим спољашња материја улази у тијело: храна и пиће (тврда и течна материја) кроз уста у стомак и цријева, а ваздух (газолика материја) у плућа. Храна и пиће почињу да се измјењују још у органима за варење, што се и зове *процесом варења хране*. Улазак ваздуха у плућа чини почетак *дисања*. И једна и друга материја (храна и ваздух), као извори свију животних функција, морају се распростирати по свијем тачкама тијела. Зато баш и морају да улазе из органа за варење и из плућа у крв.

Процес оваког улажења хране и пића међу обично у засебну главу под именом *ушљање хране из органа за варење*. На улазак ваздуха у крв обично се гледа као на продужавање дисања. Послије тога крв разноси спољашњу материју или храну по свему тијелу, — то је *процес крвоотока*. У крвним судовима спољашња грађа не може да се зауставља, јер сви тјелесни елементи, за које је она баш и назначена, налазе се изван крвних судова. Дакле, крв мора да излази из крвних судова. А кад већ из њих изађе, она је веома еластична грађа, попуња у ткиву сав материјални густотом — *То је процес хранења*. Кад крв дође у органе за лучење или жлијезде, даје им грађу за израђивање различитих сокова. У мишићима, налик на гориво, у парним машинама, она служи као материјал за развијене механичне снаге. У нервном ткиву помоћу ње обнављају се и потпомажу сва својства, ушљед којих нерви могу лакше да осјећају разне спољашње утјецаје и да проводе импулсе радним органима.

У свијем споменутијем случајевима произлази промјена материје међу крвљу и ткањем дотичних органа: су једне стране даје крв ткањима нову и свјежу грађу, која им је потребна за рад и попуњавање трошка, с друге пак она прима из ткања продукте распада, т. ј. све, што није нужно и што не може више служити за подржавање радње. На тај начин, непрестаним током крви по тијелу достижу се два циља: с једне стране разноси се по ткањима свега тијела прерађена спољашња грађа или храна, а с друге из свију тачака цијелога тијела окупљају се у крв, као у какав опћи канал, продукти распада и отуда се сви заједно удаљују. Мјестом, у коме се чисти крв од тврдох и течних продуката распада, служе бубрези (мокраћа) и знојне (потне) жлијезде (зној). Од газоликих пак продуката распада (угљена кисјелина и водена пара) крв

се чисти у плућима и помоћу коже. Према томе органи за лучење дијеле се на двоје: једни готове сокове, које употребљује само тијело, н. пр. све жлијезде, које луче сок за варење; други пак служе једино за удаљивање из тијела ненужних продуката распада.

Ето така је природна диоба животних процеса у животињском тијелу, — природна зато, што из ње, како ћемо доцније видјети, непосредно истиче основни смисао животињског живота.

(Наставиће се.)

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

Ц Р Н О Г О Р К А.

Пише Н. Иванковић.

Али вама ко се може
Одужити Црногорке?

.....

„Бал. Цар.“ Никола I.

Јунаштву Црногораца дивео се цио свијет. Нема јевропског народа, који о њима није, ако и мало, писао — и противници Словенства приповнаше им чојство, самопрегоријевање и нечувено јунаштво.

И у прози и у пјесмама славили их Називали их Шпартанцима, јер не набоше, а годнијага мисли, које би одговарало њиховом хероизму. Да су Шпартанци, још у старој слави својој, могли би се дичити, да их ко назове Црногорцима.

Њима није дакле било криво с ниједне стране — али цио свијет показа се неблагодаран према важној чињеници једној, којој Црногорац има много да захвали за славу своју — а то је: „оно скромно женско црногорско чељаде.“

Црногорка га је у рат пратила, у рату хранила и одијевала; за вријеме рата кућу му чувала, дјецу одхранила, у пољу радила, рањенога носила и видала, мртвога окукала и сахранила... — као што им пјева Књаз-Пјесник:

„Босе, гладне, трудне, наге,
За нама се потуцате
По граница' домовине,
Да нам скромни тајин дате.

Ви нијесте од нас мање,
Кад наступе живе муке,
Воде, праха и олова
Пружају нам ваше руке:

„Бал. Царица“ Никола I.

Он њој само мора да захвали, што је могао ратовати, што је могао брати ловорове вијенце, што је могао њима да окруни и себе и своје витешке Владаоце.

Нек је слава и вјечно признање том скромном женском чељадету, о коме сам наумио да пишем истинито, али просто, као што је прост, али у својој простоти и величанствен, живот којег оно води.

Хоћу да опишем Црногорку, онакву каква је била отрагу једно 40 година у цијелој Црној Гори, каква је и данас у оним усамљенијим крајевима Црне Горе, гдје још колски пут допро није, гдје јој књига још не помути природни умни дар — и то прије но што култура, која се и код нас нагло и убрзаним корацима шири, својом моћном и неумитном руком не избрише сваки траг првобитног начина живота.

Толико о намјери. Хоће ли пак рад одговорити истој, нека суди читаоц.

* * *

Свуда Црногорку срета неблагодарност — од бешике па до посљедњег смртног уздаха.

Роди ли се мушко — то ли је пушка и јатаган будући. Неко од својте или комшија истражи на кућни праг, па испали, од прије из кубуре, сад из револвера; то је знак сродницима, комшијама и пријатељима, да му се син родио, будући борац за црногорску слободу.

Тан тан тан одзивају се мале и веће пушке; ближње горе од пуцњаве одјекују, цијело је село весело.

А кад се: „*Да отпусти свијетли образ наших читаоца — женско роди*“ у кући изгледа као да се каква велика несрећа догодила. Отац сједи и пуши, чело му је набрано, а из луле на одмах одбија густе суре колуте дима

Жена — и она невесела и намрштена, једва смије да у њ' гледа, стоји као скамењена покрај колијевке, у којој лежи оно јадно новорођенце — да мајка није, кадра би била да прокуне плод чрева својега.

И њој се крива — као да је јадница она сама крива што не роди *пушку* но *кућелу*.

Црногорац — муж — неће да јој пребаци. Он зна Бог је тако хтио — али у души куне клету судбину своју — још више ако му је то прво дијете.

Нема несрећније жене на свијету од Црногорке, која рађа само женске. Та се кућа рачуна ископана, јер њевојка је туђа вечера.

Ко да га у старост замијени? Ко да припаше свијетло оружје, ко да му мртвом прекади гроб?

* * *

Од рођења на њу пада проклетство неко, гријех; као онај праоца Адама, који у будућој просвјети чека свога избавитеља.

И у Црној Гори, као код старих Јевреја, не рачунају се женске. Библија нам прича: Адам, роди Исака; Исаак Јакова; Јаков Јуду и т. д.

У Црној Гори: Мићун рађа Пера; Пера Ива; Иво Мргуда — о Јовани, Стануши, Гордани, Ђетни, ни спомена, као да нијесу ни живе.

„Колико имаш феце?“ питаш Црногорца. „Двоје мушко и да опростим — троје женско.“

Морам, још у почетку, да кажем, да цртајући живот Црногорака, не цртам онај варошкијех госпођа и чиновничких жена — јер ту ти је западњачка пресвјета увела већ по мало моде. Ту већ има и доктора и бабака, педојкиња и француских бона, дочим првобитни Црногорци ништа од тога потребито није.

Она сама рађа, по некад и на путу, пак дијете у футу кући понесе, она га сама доји, често на 4—5 година, сама га подхрани, сама се за њега брине. Дјетету, док порасте, мајка је и отац и мајка, јер Црногорцу не достаје времена да се за њ брине, а и да му достаје, сматрао би под својим достојанством.

Рекох, родило се женско, родило се или на путу, кад му се мајка враћала или ходила на пазар, или у појати код кова, јер Црногорка тајно врши и сврши тај свети чин природе. Њој не треба фини кревет, кокетна чипкана, бијела капица, породиљни тоалет да парадира — њој је штала или појата све — кад је свршено умије дијете, омота га у крпе и пренесе га близу огњишта.

И Црногорка остаје здрава, њу не напада грозница, која тресе јевропске породиље... она се не пренемаже пред комшиницама... муж није око ње, да јој у мукама помаже, да је љуби и лиже, да је соколи и тепа — њему је најмилије, ако унапријед зна, да се удаљи, као да га неки чојак за нешто звао, па да се кући врати на готово.

Тај женски јадни црв, који је са проклетством на свијет дошао, расте и развија се; развија се као оно снажна клица једна,

која расте и на злој земљи, јер има сопствене природне снаге, без које би пропала, јер њега нема.

Спућена у бешици лежи, омотана конопима, затегнута преко паса, рука и нога спава јадница. Пробуди се. Очицама тражи мајку, али ни мајке ни никога у кући. Сви су у пољу и на пашу — само маче једно стало ниже нога, па је зачуђено гледа и маукањем одговара њеном плачу.

Гладна је, чека сису, плаче и уздише, пак се притаји. опет заспе, опет се пробуди и плаче, опет мајке нема, сисе нема. Тек у мраку мајка јој се врати, подоји је и умота у суве крпе, ако баш и нијесу сасвим чисте.

То јој је почетак; даље све горе.

„Живот је мучан, дан сваки гори.“

Порасла је. Навршила 6 годину. Од тада, а богме још и од 5 гдје је инокштина она већ мора у многеме да замијени мајку. Мала је, слаба јој је још снага, али опет нико је не штеди. Она већ сакупља шужбину за ватру, ватру налаже — то је њен посао, доноси воде у суво, јер не може да упрти барело. Ћера и чува огње и крпе, музичких и буре им лишћа. Сгријени ли штогод, не скочи ли одмах и ње зову, рад јој се никако не признаје, но мјесто миловања викну јој: „*Муња те сиржила!* — *цркла мајци да бге да!*“

Расте ли међу малом браћом, она су све, она ништа. Њима опанчићи, она боса. Дијели ли се руметинца: њима парче од пола оке, њој јадној ни од по литре. Нема награде према заслуги — она ради, они се само играју и веселе.

*

На гумно се окупили мали Црногорчићи од својих 4 до 8 година, па се већ играју јуначкијех игара и надмећу ко ће боље. Од орлића видиш да ће постати орао — али и сви орлови нијесу једнаки. Мало је то друштво, друштво у мини-атури, али већ можеш да познаш, који ће од кога временом бољи бити.

Састала се мала браћа, па скачу, прескачу, утркују се, гађају каменом поперену плочицу као биљегу; бацају се камена с рамена; рвају се. Ваздух се пролама сваковрсним звуцима: усклицима, смијехом, кихотањем, пријекорима, грајом.

А по нека дјевојчица са прага скромне јој појате завидљиво их гледа.

Ох! Како би и она тамо радо пристала, та и она би добро скочила, можда и неколико њих каменом претурила — само да

може, само да јадна смије — та Боже мој и она је дијете и њој је потреба весеља и дјечије забаве и кретања.

Дијете и јесте, али на жалост „*да оаростите женско.*“

Мали црногорчићи по души не би јој сметали, они би је радо и примили у своје друштво, јер нијесу још зрели, немају још предрасуду да су женске: „*ситна работа!*“ Али она јадна не смије; не смије од мајке, ако јој је код куће, а ако није, онда од стриве, ујне, тетке, пак најпослије и од комшијнице, јер свако живи има права да се на њу продере: „*Гледај ти бикуте једне, како је прекрстила руке. — Чарашу у руке, муња те мајци фишшила да Бог да!*“

Иза грмљавине лако пада и киша и град. Лако да јој се баце каменом, па је ударили и у леђа. Што је стало до ђевојке једне, до те туђе вечере.

Је ли се дохватила осме године, њој је вријеме ђетињства прошло, ако се може казати прошло оно, што никад ни имала није. Она не може, не смије више да је дијете, она мора да буде већ полудомаћицом — мајчином замјеницом.

Пође ли јој мајка на пазаре, она ња је прати, или остаје кући да чува млађу браћу, да њима и старијима спреми ручак и вечеру, да им пере чараше да их храни, да умијеси и испече љеб, да воде донесе, да се о стоци брине. Цијела јој је кућа на врат.

Књиге не зна, а и шта би јој било све научила, што је потребно да временом буде вриједна домаћица скромноме, потребноме Црногорцу.

Она дакле већ заступа мајку а и уз њу и парче теглеће стоке. Стравац се увијек диви и чуди, када по тим тешким врлетним, игластим путањама, гдје се једва кози слободно вере, гледа малу Црногорку од својих 8 до 10 година, упрћену толиким теретом, којег одиста никаква бечка фрајлица од 18 година ни са земље дигла не би, без да се опучи.

Но свако не зна ни наше брдске путове, с тога морам да их опишем. Наша брда то су скамењено море једно. Преставите себи море једно, узбуркано до највишег његовог бјеснила, онда када најтежим оклопницама игра се као сламчицама — па да се од једном скамени. Затворите часком очи, преставите себи то узбуркано скамењено море; помислите да вас ко нагони да се верете између тих стрмовитих игластих валова, да се највишом напрегом покретних мишића пењете до њиховог врха, да стрмовито силазите низ њих — али не, читаоче, са амбредом или штапићем у руци, већ са теретом једним који према

годинама и снаге носиоца мијења се између 20 па и до 30 ока.

Ако имаш маште, уморићеш се и са самим замишљајем, али и најживља машта даће ти блиједу слику, која неће се никако приближити истини.

И наша мала Црногорка ступа по тим врлетним, брдским путањама, које нијесу прављене, но само малко излизане истим прелазењем људске стопе — у друштво других дјевојчица, дјевојака и жена, и по најгорем времену. Често путује цео дан, носећи неразмјерни терет, по некад цео дан и до пола ноћи, без одмора — само што за пола сата застане да се заложу са оном убогом црногорском храном, коју у торби носи, а то је парче руметиновог хљеба и струк лука — то јој је све да ками надокнади огромно потрошену тјелесну снагу.

У колико се заложу, то јој је главни одмор. Треба хитати јер: „*Мрче, црне! мрче, јаде!*“

У путовању пак, поглавито када узбрдице корача, застајуће и хукнути ће дубоко и тако гласно, да се на далеко чује. Ко не познаје то хукање, тај не би никад помислио, да оно излази из људских прса. Овакав потиче, же му је главно сједиште — и дан-данас не знам. Овај хук бити производ и плућа, и прси, и стомака и цијелог организма. — Тај хук не да се описати, не може се подржавати — он стоји, неће ту, између дубоког уздаха и мушког звијука — неће као налик жељезничког звијука чуведеног из даљине — неће као налик пером опишем? Ко га није чуо, тај ме не може ни разумјети — он је својина само Црне Горе — он је производ само црногорских уједно сакупљених патња; он може да изађе само из дубине паћеничког грудног коша паћенице Црногорке.

Тим хуком као да јој одлахне, као да јој терет олакша и она хитро и весело, као одморена даље се креће.

Јоште из прераног дјетинства видимо је гдје похађа школу мученичког живота. По животној њеној стази не расту миомирисне руже — само трње: голо, бодљикаво трње!

Рођење: нека врста проклетства; дјетинство: патња; дјевовање: мука.... као невјеста — пати се; као мајка — мучи се; као старица — нема права на заслужени одмор!

Нећу да тврдим, да нема изузетака, али изузетци су ту да потврде правило.

* * *

Према таквом начину живота, мислило би се, да је Црногорка увијек натмурена, да јој је чело намргођено, лице на-

мрштено, очи мутне — да цијело њено биће јасно показује њено жалосно стање; но није то тако.

Црногорке су озбиљно веселе, увијек присебне, домишљате; знају да се пријатно али и пристојно шале; примају шалу за шалу, а и врате је, само шала не смије да пређе у безобразлук. Прекорачи ли ко малко границе пристојности, Црногорка ће му викнути: „Нека *ђаволе!*“ Јели дрзак — зна да и шамар опали.

Младе су Црногорке витке, танке као јеле — нема их утовљених као по варошима просвјећене Јевропе. Обично су црномањасте, али има их и красних плавојака. Окретне су и лаке као срне, а јуначне увијек, као што је јуначна и природа што их је одњихала!

Не плаше се; с тога лако их је и срести по три четири заједно, ће се враћају са пазара по мрклој ноћи — а и од кога би се плашиле? Од вукодлака и вампира — брани их часни крст; од курјака, или како га оне називају, вука, не — јер би га каменовале; од Црногорца — не — јер сваки Црногорац поштује женскиње; а странац? Странац јадник и не смије; грожђе било би пркисјело.

Сретну ли мушкарца, оним први довикнути: „Помага Бог!“ ове њему се виверити и одвратити му: „Добрати срећа!“ Ако је старе, пожељно је поглавар, пољубити, ће га у руку и у раме. Ријетко ће им се мушки придружити ако им вије род или из истога села; а сељани су обично и род један другоме. Сваки Црногорац одиста и поштује жену — и ако јој не љуби руку, но она њему. Туђу жену неће Црногорац никад ударити, а и не би ни смио без своје погибије. Своју хоће, обично чибуком са кога најприје дигне лулу да је не сломи. Удариће је ако сувише опружи језик, али и Црногорка зна да рачуна: када види да се лула са камиша скида, увуче језик, замушне, па олуја прође без кише.

У стара времена, кад је у Црној Гори још владала крвна освета, Црногорац, главодужан, најсигурнији је био, кад је са каквом женском путовао, јер је знао, да крвник неће да на њега из притаје опали, од страха да и нехотице не би женску ранио. Ранити пушком женску, омрчити пушку на ту ситну работу — то би била брука и грдило до вијека.

Кад се тако пати, питаће ко, да ли Црногорка љуби своју домовину?

Црногорка љуби своје патње, љуби свој рођени кам, љуби она четири димом очађана зида, где се је родила, или гдје је

доведена била, и не би их промијенила за никакву величанствену палату.

Морам да се послужим, „Балканском Царицом“, да онијема, који не познају Црну Гору, рајјасним, што веже Црногорку Црвој Гори. Послужићу се ријечима Даничиним, кад је Станко пита: „*Шта је веже?*“

„ Све ме веже:

„Ваздух и крв, аманети,
„Муке, љубав, род и вјера
„И слободе пламен свети!“

„ Небо наше

„Подупрто планинама!
„Нас једине сунце грије,
„А око нас свуд је тама!“

даље:

.

„Глас пушака и јунака,
„Ће ће љепше од ратног:

Црногорка љуби војна своја, али још више, и више свега, своју домовину. Она ће га тешко да прати у туђи свијет, кад невоља нагони да тамо пође, да тамо стече коју пару. Ако и пође с њиме, она се у брзо враћа.

„Крсти вука, вук у гору
„Црногорки, Црну Гору!“

А и пође ли која, и то ако је млада, у туђи свијет — она ће увијек да уздише за њеним голим горама, она за њима чезне, она би свиснула, да јој ко узме наду, да ће некад, па било то и пред саму смрт, опет се вратити!

Ако и удобно тамо живи, опет живи само тијелом, душом је у Црној Гори, о којој увијек прича, коју увијек снива, којом се увијек дичи, посматрајући лабавост и мекушност јевропских јунака.

Залуду би сте јој дали двореове, кочије и слуге да је „*дворе на миг сваки.*“ Залуду ђаконије и послатице — она ће увијек да војну своје рекне као Даница:

Сретнија бих с тобом била,

„У колиби, у кућари,
„Ал' под наше ведро небо,

.

Ниједна грофица, ниједна бароница неће таким патосом, таким нагласком да вам рекне: „бароница, грофица сам!“ као што ће Црногорка рећи: „Црногорка сам!“ Само су стари Римљани таквим тоном говорили, када би рекли „Civis romanus sum!“ (Грађанин сам римски).

Та сваки Црногорка мисли:

„По себи ја сам царица мала,
„Док Црногорком будем се звала!“

У свијету поглавито, Црногорка је опрезна и неповјерљива прама странцу, а дође ли јој когод из њених брда, па он јој не био ни род, ни пријатељ, ни познаник, у туђем свијету постаје јој братом.

Како јој је лице весело, очи радосне, како га она братски дочека, просто гута његове ријечи. Он јој није парче, он јој је у туђем свијету цијела домовина, Црна Гора.

Причају ли се — причају. Најприје пропита за свакога — али понајприје за Господара и Књагињу и Свијетли Двор. За тим пријеђе разговор на ратове рањених, још више ако је гост какав стари вук, каква јуначина. око блиста када се спомињу јуначи, а и она нешто говори, јер и она је у неколико судјеловала и она се у рату мучила, носећи војну тајин, војсци ћерају мушкету, **CRNOJEMIC** превијала рањеницима ране и она је окукала и укукала **CRNOJEMIC** од својих.

Ја не знам женске на свијету, која би више љубила своју отаџбину од Црногорке. Пред њеном непримјерном љубављу и самопрегоријевањем изчезавају и саме картонске жене, које су за љубав своје отаџбине, жртвовале најљепши женски украс — косе своје, да би се ужета направила за лађе против Римљана.

Но ја скренух малко са главнога друма, пођох стазицом, те се морам враћати.

Док ја скренух, дјевојчица, коју часком оставих, порасла је, мучећи се увијек и развила се дјевојком. Она је у својој најљепшој доби — у 16 години живота. Ружа чека њежног баштована да је убере, да се с њом окити и поноси.

(Н а с т а в и ћ е с е.)

ЗВИЈЕЗДА ЉУБАВИ.

Небо када је звјездано,
Ја гледам звјездâ рој;
Некада давно, предавно
Заклетву дадох њој.

Лутô је мјесец суморни
И поглед бац'о бл'јед;
Она ми тихо прозбори:
Ви'ш онај звјезда ред! —

Потоња звјезда што сјаје,
Мили мој, то смо ми,
Она међ' нама нека је
Знак вјечне љубави.

Када нас судба растави,
Ти у твој пођеш рôд —
Сваку ноћ гледај на плави
Звјездани неба свод.

Сваку ноћ ја ћу гледати,
Кад звјезда та засја,
И судбу горку плакати,
Мислећи на те ја.

Тамо у крају далеком
Наше ће душе дв'је
Срести се и ту вјек вјеком
Љубави сниват' сне.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE

Душу ми ломи туга,
У оку суза сја,
Ја немам брата, друга —
Гони ме судба вла.

Гледам ли свод звјездани,
Ја чекам св'јетли дан;
Дан сване ли сунчани —
Ја мирни желим сан.

Смјеште л' се усне моје —
Галост не зове њи:
Ледене зиме то је
Зрак сунца ледени.

Љубави нема више,
Не стежем вити стас,
Сумором горким дише
Суморни зиме час.

Стазе живота мога
Сн'јег је засуо све;
Без даха сунчаного —
Младост ми вене, мре....

Ник. Ст. Љубиша.

ИЗ ПЈЕСАМА „КРАЈ ОГЊИШТА.“

И гле, опет једна зима;
Једно коло тмурних дана.
И опет ме ево с њима
Крај огњишта загријана.

Сви на броју — Богу хвала:
Родитељи, дјеца, жена,
И некол'ко идеала —
С два капута — изношена!

За огњиштем цврчак струже,
 (Тако је и лане свир'о);
 Ал' он носи срећу, друже...
 Тако веле — и ја видим,

Истина је и то жива;
 Јуче ми је неки чива
 Сретно векслу — протестир'о!

* * *

На огњишту ватра пуцка,
 Жерава се св'јетли жива;
 Будно око у њу зури,
 Будна мис'о чудно снови.

И све ближе и све ближе;
 Док никоше из тог мрака
 Силне сјенке витезова,
 Старих Срба и јунака.

Све поспало око мене,
 А ја сједећ' сред тог мира;
 Причу ми се јасна звука
 Од миздрака и панцира.

Засјаше ми сјајни мачи
 Пред зеницом очњег' вида...
 И ја склопих брзо веће
 Од тог' бл'јеска и од — стида...

Из маглене удолине
 Шареније мојих снова,
 Потмуле сам гласе чуо
 Старих Срба — витезова.

Нестало је за час свега;
 Све утону испред мене.
 Последњи је опет пао
 На угаље сагорене.

Мјешали се чудни звуци,
 Тајанствена нека вријеме
 Као да се завитлала
 Са бојишта са крешева.

И ја презам од тих слика,
 Да се сретнем опет с' њима...
 Колики сте,
 Пред слабашним — *унуцима!*

Стеван Бешевић Петров.

ПОМЕНЦИ.

Х.

Окрени ми леђа цели злобни свете,
 Ја због тога нећу никад сузе лити;
 Ја ћу с тобом само најсретнији бити,
 Па нека нам онда сви завиде, прете.

У животу нашем, моје мило дете,
 Срећу, коју ћемо загрљени свити.
 И у њој мислити једно и ја и ти —
 Неће никад нико моћи да помете.

Из очију твојих прочит'о сам већем
 Да сам твоје мисли и жеље погађо, —
 Пресретан се, душо, сад од тебе крећем.

Све што сам желио то код тебе нађо —
 У животу нашем наша љубав чиста
 Вечно ће, ко сунце, да сјаји и блиста.

Београд.

Владимир Станимировић.

НАД ГРОБНИЦОМ ДАВНОМ.

Над гробницом давном сахрањене вјере,
 Над пепелом тужним спрженога нада —
 Мене опет с нова рајско цв'јеће ниче,
 С нова руди срећа мога жића млада.

Из пепела свелог оживљава нада,
 Из гроба се диже вјера оскрњена,
 Да ми с нова снажи гунује груди,
 Што их набујала драгост сг'јена.

Зора зори дивна на обзору моме,
 А разгови сјајем дуготрајну таму,
 А сунашце жарко отворило двери,
 Да обасја олтар у мојему храму...

И с нова се буде усаване груди,
 С' нова срце бурне откуцаје даје,
 А слађана пјесма у прозорје звони
 И несташно блуди кроз зелене гаје...

Бос. Пешровац.

Богдан — Крајишник.

БУРОВА СМРТ.

— И. Соколов. —

Потеци к мени, — ох, смрт ме мори,
 Рањен сам тешко, — Бог хтједе благи —
 У груд'ма огањ паклони гори,
 Тешко је, тешко, мој брале драги!..
 Рећи ћеш, друже, Божију вољу
 Мојима свима, родноме крају,
 Да часно падох на бојном пољу,

Војници како гинути знају.
 Борих се храбро, к'о и сва браћа,
 За правду, срећу, слободу, веру
 И за род мача звако се лаћа,
 Венци се славе овуда беру.
 Закони, народ, наслеђе то је —
 Чувајмо мачем ђединство своје!...

И за све платих, — гле, крвца роси!...
 Ал' стани, брале, тако ти Бога,
 Потоње *њојзи* поздравље носи,
 Нека не тужи за војна свога...
 Ја чувах слику код мојих груди,
 Једино благо чув'о сам своје,
 Ал' страшно тане, за крвцу жуди,
 Прострели слику и груди моје!
 Дан ми се губи — вечности жури,
 Дај руку, друже, ох, тако, тако, —
 Гле магла густа, к'о покривајури
 Увија мене тихо и лако;
 Потоњи да *не* дајте се!
 Премили друзе, отекупи ближе!...

Ево се сенка, к'о авет нека
 Све више ближи, тихо се краде!
 Како је хладна!.. Па к'о да чека,
 Да собом носи јунаке младе.
 Ево се на ме наднела клета!...
 Ха! та смрт то је!... Опрости, друже,
 Ја мирно идем са овог света,
 Још има браће да дому служе!...
 И ја бих радо служио роду,
 Са браћом мојом, ал' судба моја
 Укочи точак животном броду, —
 Ја часно падох сред љута боја,
Као што гине грађанин Бура,
К'о војник храбри кад стигне ура!...

С руског препевао: Рад. Космајац.

ПАВЛОВА НЕВЕСТА

написала Милка Гргурова.

У једној старој уској улици, каквих је још пре неколико година доста било у сред Беча, скупило се сијасет света на страшан врисак неке јадне жене, која викаше: дете моје! моје јадно дете! Истрчаше и трговци из дућана, па и муштерије, да виде шта је.

Фијакери су јурили овамо онамо; неко дете, које имађаше највише шест година, баш хтеде прећи преко улице, кад га кола с две стране достигну. И наједанпут се нађе несретно дете између два фијакера, још само тренут и дете би било прегажено. Но у исти мах нађе и неки млад господин, једини присебан, јурну међу кола, и заборави дете и сретно га избави. Светина запредаше, само стајала и гледала, а они, који су пролазили, застајали и гледали:

„Шта је, шта се догодило?“

— Ено, — рече неки дебељко, — овај господин избави нечије дете, које у мал не прегажеше кола.

— Па том приликом мало што и сам не страда, — прихвати нека млада девојка. — Удари га руда и подера му капут, а шешир му одлете, преко ког коњи пређоше, те јадник оста и без капута и без шешира.

— То му је хвала! — раздера се нека дебелина жена, која носаше са пјаци велику котарицу на рукама — па настави, — глете само: мајка узе дете, а не рече оном господину ни хвала!

Тако је свет разилазећи се сваки својим путем, чинио своје приметбе.

Цео је тај приказ гледала и нека млада дама, која брзо приђе младом човеку, баш кад овај хтеде ући у неки дућан да се склони од радозналаца, који га гледаху као на неко чудо, а и сам је мислио да је морао врло јадно изгледати у своме подераном капуту. — Она му пружи срдечно руку и рече доста потрешеним гласом:

— Хвала вам, господине, у име оне несретне матере, која у своме очајању и страху и заборави да вахвали племенитом избавиоцу свога детета.

Млад човек изненађен погледа то лепо створење, које му тако срдечно захваљује, па за час му обли лака румен његово бледо лице, те мало у неприлици погледавши се како изгледа одговори :

— О, госпођице, то је само човечанска дужност притећи страдалнику у помоћ, а особито слабијем створу. — За тим је учтиво поздрави, и уђе брзо у дућан, а млада девојка још потресена ужасним призором, а ганута племенитим поступком овога младог човека, замишљено упути се својој кући.

То лепо створење са дивним црним очима и бујном плавом косом беше кћи неког веома чувеног адвоката Шумовића, који остаде врло рано удовац. Кћерка му је имала једва две године кад изгуби своју мајку, али нежни отац бринуо се за њено васпитање и образовање још од раног њеног детинства. Узео је у кућу учитељицу већ старију женску и веома озбиљну, која је малој Емилији дала не само образовање, но и потпуно домаће васпитање. Тако је Емилија, поред добре и паметне госпође Елзе, постала добро васпитава девојка, самостална и свесна свога држања. И тамо је Емилија навршила деветнаест година, кад јој се њена добра г-ђа Елза разболи, и после кратког боловања пресели у вечност.

Емилија је веома жалила своју добру учитељицу коју је волела као своју мајку. И кад ју једном отац зашита: би ли хтела другу госпођу да буде поред ње, и да се њоме изилази, пошто његови послови не допуштају му да може увек бити поред ње — она му одговори :

— Не, драги оче, ја више не могу ни једну тако волети и поштовати, као што сам волела г-ђу Елзу. Она ми даде добро домаће васпитање, па будите уверени, нити ће вам кућа остати да нема у њој домаћице, нити треба да се бојите ради мојих врлина; ко није кадар сам сачувати, не помаже му ни чуварица.

Емилија је била заиста паметна девојка, њена је лепота била заносљива, па ипак она је о томе тако мало водила рачуна, да није ни помишљала, кад су је на улици гледали, да се ти погледи њене лепоте тичу. Поред њене скромности имала је још и племениту душу, па и осетљиво срце. И њен отац могао је радити мирно у својој канцеларији, уверен у своје добро и паметно дете.

* * *

Кад се догодио овај призор на улици, Емилија је у дућан пошла да купи неке ситнице. И кад чу врисак са улице, и

сама је истрчала да види шта се догађа. Па кад виде, да од свију присутних једини овај млад човек, не промишљајући се ни за часак, јурну међу скоро поплашене коње и сретно избави малишана, не могаше одолети срцу, а да му не захвали на племенитом поступку.

Полазећи кући једнако је о томе мислила, и једва је чекала, да и оцу своме о томе исприча.

Сутра дан све су новине брујале, како је неки непознати господин избавио дете неке сироте удовице; новине беху пуне похвале о њему.

Тако прође од тога доба неколико недеља, одивно већ заборавише и на догађај, као и на избавиоца, који оста непознат. Само Емилија непрестано је мислила о њему, а слика тог младог човека једнако је лебдила пред њеним очима.

Емилија је морала изилазити на зеленило, већ и ради свога нежнога здравља. Па најволела је ићи у народну башту, која беше и најближа њиховом стану. Шетала се највише по споредини алејама, где беше и најмање света. Њено држање било је увек тако строго, да јој се ни најподржљивији човек не би смео приближити, као што то често бива по великим варошима кад воде младу женску да се сама шета.

Она је имала само једну пријатељицу, с којом је најискреније живела, па то Чеслава и шетала с њоме, кад је здравље допуштало њене болешљиве матери, а то доста ретко бивало.

Једнога дана дође као обично у башту, седне на клупу, па, удубљена у мислима, цртала је по песку својим сунцобраном, кад на једанпут опази да јој се неко приближује, и већ хтеде прићи, кад она подиже главу и познаде опет младог човека, о коме толико мишљаше, и нехотице тихо узвикну, на што се и он трже, који такође беше замишљен. И кад опази Емилију, застаде, очи му се засветлише, а преко његовог бледог лица пређе лака румен. Поздрави је учтиво и приђе јој.

Емилија му брзо пружи руку и порумени тако јако, да је чисто дошла у неприлику.

Он беше заиста врло леп човек. Његове дубоке велике плаве очи са дугим трепавицама, које даваху још више израза његовим очима, у којима се огледаше цела његова душа, оно лепо високо чело, фини, мало повијени нос, она лепа уста из којих се сакриваху врло леви зуби, његова мека смеђа коса и брада, дивно доликоваху његовом бледом лицу; његов висок господски стас, — све је то јасно показивало човека из најотменијег света. А глас беше му тако пријатан, да је човеку зво-

нио у души као најлепша музика. Кад се узме све скупа, па још и овај племенити поступак кад оно дете избави, је ли онда чуда да се лепа Емилија, и ако веома поносите и паметна девојка, могла загледати у њега од првог погледа.

Емилија га је заволела, што ни сама није знала, до овога часа, кад га по ново угледа. Ту њихову забуну, која је ћутањем бивала све већа, најпослед он прекиде, те рече:

— Какав сретан случај да вас после дугог времена опет видим.

— Заиста, господине, и мени је особито мило да смо се опет састали, тим више господине... Ту застаде, као да је чекала да јој дода своје презиме, но кад виде да он ћути, настави даље:

— Знате ли, да сте заслужили мали укор, за што се бар оној жени не покажете, којој избависте дете, и која вас и преко новина моли, да примите њену срдачну захвалност.

— А нашто, госпођице, зар ја нисам довољно већ тим награђен, што ми пође за руком, те избавих онога малишана. А осим тога, ја сам добио такову захвалност, којом би се могао поносити и сам осталој. При том погледа ју врло нежним изразом. За тим продужи срдечно, — ја вас молим најучтививије, госпођице, да о томе више никада не говоримо, — и окрене брзо разговор о другим стварима.

Разговарали су се о разним стварима, али о себи не проговори ни речи, и пошто је разговор текао врло пријатно, то и не опазише како им брзо време прође. Већ и сунце поче залазити, кад се Емилија трже и рече:

— О, ја сам се дуго задржала, већ је време да идем кући. — За тим му пружи руку, он јој се поклати и разиђоше се сваки на своју страну.

Емилија је путем много мислила о разговору, који су водили, и увидела је, да је то не само пријатан и племенит, но и веома образован човек. У свему што је говорио, било је толико истине и духа, да је млада девојка била сасвим очарана и једва је чекала, да о свему томе исприча своме оцу.

Г. Шумовић био је веома озбиљан човек, карактер сталан, није се лако заносио празним сањаријама, па беше тврдо уверен, да је и својој кћери улио то васпитање, и како се зачуди, кад је при ручку слушао своју кћер, каквим заносом говори о овом младом човеку, па најпослед запита:

— Па ко је тај млади човек? — како се зове? — Емилија се за час збуни, па рече:

— Не знам, драги оче, заборавих га питати — — —.

— Како, дете моје, пуне два сата говориш с човеком, који ти не рече ни своје име?

— Наш је разговор био тако занимљив, да је и сам заборавио да ми се прикаже.

— Чувај се, драго дете, таквих људи, који крију своја имена, а овамо се показују тако скромни и племенити. Такви су људи најопаснији за младе девојке. Ја знам, да ти ниси од оних сањалица, па зато ти и нећу кратити твоју шетњу. Само те опомињем, да га се клониш. По свему што си ми испричала, ја ипак мислим да ће то бити какав фини препреден проби-свет. За то ће бити најбоље да га избегаваш. — За тим устаде, пољуби своју кћер и оде у канцеларију.

Емилија остаде замишљена, врло јој тешко беше, што отац изрече тако кратак суд о човеку, који толико омили њеном срцу. Да ли отац има право? Може ли онако изгледати један проби-свет? Та сваки је његов покрет, поглед, свака реч, све је то тако отмено и искрено, а она за својства могу бити само урођена у њему, а никако изрежена! Најпосле ко зна? Отац је искуснији, а и на том је једнак, има доста посла и с таким људима. Морало се међу тако вешто претварати. —

Тако је Емилија размишљала, па најпосле реши се, да послуша очев савет и да избегава њега. Три дана није ишла у башту, али четврти није више могла издржати и оде, нађе га опет на оном истом месту, и опет се с њиме разговарала, па ипак не дознаде ко је! Чудновато, тај јој човек импонује, чим га хтеде запитати за име, он као да је слутио шта жели дознати, погледа је својим дубоким погледом, тако, да се она одма збуни и занеми. Она сама није могла разумети од куда да тај човек има толику силу над њоме, па се сама на себе љутила.

Једнога дана дође у башту са својом пријатељицом Марином; више пута хтеде јој поверити своје чудно познанство, о коме више ни оцу не говори, па опет се размисли и ућута. Мислила је ако се данас с њиме сусретне, она ће јој га показати, па и запитати, да ли га случајно она познаје.

Чудновато, баш данас не дође њен непознати. — Да ли се крије, што није дошла сама? Помисли у себи, или заиста није дошао? Беше зловољна и расејана, па и њена пријатељица не беше боље расположена. Она беше брижна због болести своје матере, која ју силом натера да изађе мало на чист

ваздух. Тако је Марина понајвише и говорила само о својој матери, па најпоследње рече:

— Знаш ли, Емилија, да се сад на јесен селимо из нашег садашњег стана. Узели смо много удобнији, а није тако ни високо, за матер је врло тешко пењати се на трећи спрат. Сад ћемо бити на другој.

— А где сте узели стан? — запита Емилија.

— На Видну, одма од Јелисаветине Ђуприје, код неке варошанке баронице; не знам је ли то њена кућа, или је узела под закуп, па она издаје. Видела сам, да има више станова за издавање, па и за самце.

— То ми је мило, сад ћемо бити ближе једна другој. Кога ћете се месеца селити?

— Па ти знаш кад се мењају станови. — 1. новембра.

— Дакле тек после два месеца.

— Тако је! Није могуће пре, јер није празан.

Тако те две девојке, разговарајући се и даље, дођоше до раскршћа, где се морадоше растати и свака својој кући отићи.

Емилија је била веома незадовољна својом шетњом, а ни сама не знађаше зашто. Овамо га је избегава, а ипак га тражи. Оцу више ни по речи није говорила о њему.

У вече, кад је с оцем седела и по његовој вољи свирала на гласовиру оно, што је он тако волео — така је нервозно и погрешно свирала, да се отац изненадио, па смешећи рече:

— Остави свирање, видим да ниси данас за то расположена, боље да се разговарамо, и онако имам нешто пријатно да ти саопштим.

— А шта то, драги оче? — Запита Емилија радознано. — Г. Шумовић мало поћута, па онда рече:

— Ти се валда сећаш, кад смо пре три године провели лето у Медлингу. Тада је била још жива и г-ђа Елза, кад нам једнога дана дође у походе стари господин Брњић, мој добар пријатељ из младости.

— Како се не би сећала. Али ипак да тога господина где сретем, не знам да ли би га опет познала.

— Зар тако слабо памћење имаш?

— Па седео је код нас једва по сата, од куд да га запамтим како изгледа. Па добро, шта је с њиме?

— Е па ево шта је. Његов син Павле, свршио је школе, положио је сјајно испите, и постао доктор права. Отац му је врло имућан, а нема више до тог јединог сина. Јуче дођоше

овамо у Беч, где ће се бавити два три месеца, а можда ће се овде и настанити. То ће зависити — можда и од — тебе.

— Како то? — Запита Емилија врло немарно.

— Па ево како: данас ми рече стари Брњић како би врло сретан био, кад би ти постала његова снаха. — Емилија погледа оца тако изненађено, као да је то нешто сасвим необично, па узвикну :

— Како оче,, он ме проси за свога сина, а ја га и не познајем?

— Шта је то тако необично? Нас Срба нема много овде у Бечу, а то је једна од најодличнијих српских породица. Зар би могла пожелети што боље?

— Ја немам ништа против њих, али ја не познајем тог младог човека.

— Али ће нас ових дана посетити, па ћеш их познати.

— Па и он мене не познаје. Не разумем како се може на тај начин просити девојка, мора бити да је тај млади господичић неки — — —

— Врло одличан млад човек, — доврши врло озбиљно г. Шумовић.

— Па добро, шта сте им већ говорили?

— Да ћу бити и сам врло сретан, ако се једно другоме допаднете. За то ће нас посетити, па кад се познате, и ако ти се допадне, што од срца желим, увери сам да ћеш бити задовољна са таквим мужем.

Емилија не одговори ништа, у души је била веома узнемирена, а г. Шумовић још је и даље хвалио његове особине.

Пошто Емилија ништа не одговараше, и он престаде говорити. Али је у себи мислио: док га она само види, друкчије ће судити о њему; за тим су се разговарали о другим стварима, док не дође час да се разиђу у своје собе.

Емилија је једва чекала да осване дан, те да оде опет у башту, да се састане са непознатим, у тврдој нади, да ће већ једном дознати, ко је и шта је тај млад човек, који јој тако брзо освоји срце.

И заиста сутра дан затече га у оној истој алеји, где су се већ више пута састајали, где замишљен седи на клупи, блеђи но икада, тако да ју је та његова бледоћа поплашила. Срце јој је тако јако закуцало, да је морала мало застати да се прибере. А он, чим ју опази, устаде, па приђе јој смешећи се, поздравиле се и седоше обоје на клупу. Разговор им је у почетку био нешто збуњен и несигуран. Из почетка изгледаше као да

јој хтеде он нешто поверити, па онда као да се брзо предомисли и окрете разговор на обичне ствари. Ипак им је говор текао врло занимљиво, па се обоје и расположише, тако да Емилија зграби zgodну прилику, па га запита нешто шалећи се, али и врло одлучно:

— Збиља, господине, ми се разговарамо и састајемо овде као стари познаници, а још не знам ни с киме имам пријатност говорити. Ви сте бар из разговора могли дознати чија сам кћи, али ја....

— Још не знате ко сам ја! — упаде јој у реч.

— Па да боме, морате и сами имати чудан појам о мени, да се упуштам у разговор с човеком, чије ни име не знам.

— О не бривите се за то, госпођице, о вама ја имам најлепше мишљење. За тим мало поћута, видело се на њему, да му то питање не беше пријатно, и као да је тражио у мислима како да јој одговори, па најпосле рече:

— Дакле кад желите да знате моје име, ја се зovem Павле...

— Павле! — Ускликну радосно Емилија. — Он ју погледа изненађено, па настави:

— Да, Павле **CRNOJEVIĆ** Емилија већ мишљаше, да ће додати име *Брњић*. **CRNOJEVIĆ** Сретња да је нешто он тај био, за кога је отац хоће да уда. **CRNOJEVIĆ** Почивке запита га Емилија:

CRNOJEVIĆ

— Ви сте јамачно Славенин, господине.

— Тако је, госпођице!

— Мени је то име врло познато, само не могу да се сетим...

— Могуће! — Одговори брзо Павле, — али ја сам у мојој породици једини и последњи. Немам више никаквих рођака, који то име још носе. — Не знам, заиста, зашто трошимо толико речи око празног имена, боље да говоримо о чему паметнијем. За тим ју погледа веома нежно. Накашља се мало, тешко уздану, па рече значајно:

Бог зна хоћемо ли се још много пута састајати и овако лепо разговарати.

Емилија се изненади. Једва је могла прикрити своје силно узбуђење. Дакле она се у своме очекивању и нади преварила. Она се савлада, па сасвим тихо запита:

— Намеравате ли куд путовати?

— Може бити, не знам још извесно, одговори Павле тужно и врло расејано.

— На дуже време —?

— На дуже — или — за навек! — одговори неким горким осмејком, и задуби се у мисли. Заћуташе. — Емилино је срце тако јако куцало, да је мислила — груди ће јој провалити, те јој у грлу застаде реч и не могаше више проговорити. Ћутали су по дуже, најпосле он се окрете лагано Емилији, па јој са усиљеним смешењем рече:

— Данас, госпођице, као да нам не иде разговор. За што се и упуштамо у распитивања. Најбоље оставимо случају, па што Бог да! Зар није тако? Али кад виде Емилију како је побледила, узе је нежно за руку, пољуби јој њене танке прстиће, мислећи да га је разумела, па рече мало ганутим гласом:

— Хвала вам, госпођице, али уздајмо се у Бога! — Па окрете брзо разговор на сасвим обичне ствари, док их не опомену ладан јесењи ветар, који дуну мало јаче, да је време да се разилазе, а и сунце се већ почело клонити западу. При растанку рече јој:

— Је л' те, госпођице, ма шта се догодило, ви ћете ме ипак задржати у својој успомени.

— О за цело! Али, Божје вољу ваљда ово није последњи састанак, ви ћете ваљда сутра доћи у башту?

— Ако Бог да, за цело!

— Но, па онда до виђења.

— До виђења до сутра! — Емилија брзо окрене, да би сакрила сузе, које не могаше више задржати и оде брзим кораком кући.

Павле је дуго за њом гледао, није ни осетио како га је ладан ветар свега пробио. Тек кад она зађе у другу улицу, он тешко уздахну, па рече сам себи:

— Дивна девојко, хвала ти на слатким часовима, које смо провели заједно у разговору, можда је ово данас последњи пут? — Зашто јој не отворих своје срце? — Зашто јој не казах — . Али не — овако је боље! — Тако се и он упути својим путем веома тужан.

Емилија је била врло жалосна, он јој је тек сада изгледао загонетан. Питала је сама себе: „Је ли он болестан, или је иначе несретан? Зашто није јасније говорио? И зашто она није наваљивала на њега, да јој отворено и искрено повери, шта га то тако тишти на срцу? Па зашто се и њој самој везао језик, па онда чисто узвикну:

Ах, али сутра, сутра ми мора све казати, па и ја ћу њему поверити моје срце, нека зна да га волим, па што Бог да! —

А шта ће мој отац рећи? — Свеједно, оставимо случају, као што он каже, па како Бог да! —

Сутра дан освануло је врло ружно време, ветар је дувао и киша је падала, целе недеље није престала.

Међутим г. Брнић дошао им је у походе са својим сином, обојица беху врло пријатни људи. Син, ако и не беше од врло лепих људи, али је био врло паметан и занимљив. Могао се одма свакоме допасти. Емилија му се одма допала. И поред свет усиљавања да се и он њој допадне, она оста према њему ладна.

* * *

Чим је синуло прво сунце, одма је Емилија похитала у народну башту, да се састане с човеком, који освоји целу њену душу и срце.

Бадава се освртала на све стране хоће ли се од куда појавити, али њега не беше нигде. Дан беше врло леп, сунце је сијало тако пријатно, као што обично бива у септембру месецу после кишевитих дана. Ни најмањи ветрић није дувао. — Па ни оно суво лишће, које се већ спремало да се одвоји од својих стабљика, није се мицнуло. Свет се шептао на све стране, особито болесници, којима беше допуштено да се могу надисати овога чистог и топлог јесењег ваздуха. Само њега нигде нема! — Зар је већ отпутовао! Или што је још страшније, да се не спрема на вечити пут, са ког се више нико не враћа? Она његова бледоћа да ли је знак болести, коју он крије може бити и од самог себе? — Све те ужасне мисли прођоше за час кроз Емилијину главу. Шта би дала, да га само још једанпут видети може! Али све бадава — њега нигде нема. Тужним срцем врати се кући. Докле је год трајало лепо време, сваки дан је одлазила у башту у нади да ће га видети, и сваки дан се враћала кући тужнија и мрачнија.

Скоро два месеца узалуд се надала, узалуд је изгледала хоће ли га где срести, али њега нигде нема! —

За то време оба Брнића долазила су сваки дан. И Шумовићу тако омиље, да није могао један дан бити без њиховога друштва. Само није могао разумети шта то бива са Емилијом, сваки дан је блеђа и тужнија. Са Брнићевима понаша се истина врло учтиво, али тако хладно, да се они чисто устручавају да ју што запитају, а они су ипак поред свега тога љубазни и услужни према њој. — Шумовић је на онога странца, о којему је једном причала Емилија, већ давно забо-

равио, па тако није ни подозревао, да је он узрок њеној тузи, а с друге стране уверен је био, да му кћи није ни мало романтична. Па баш кад би кога и заволела, она би му се поверила, тим пре, што би јој он и одобрио њен избор, јер је био сигуран, да би она таквог изабрала, који би био њих достојан. — Науми дакле да запита своју кћер, да ли се решила да пође за младога Брњића, па да тим испуни и његову најтоплију жељу.

Дуго јој је говорио, разлагао, па и молио да пође за Павла Брњића.

Емилија се борила сама собом; колико пута хтеде рећи, да она воли оног другог Павла, али је увек неки стид обузе, шта ће оцу одговорити кад ју запита: „Па ко је и шта је тај човек, и да ли ти рече, да би те хтео узети за жену“? — При тим мислима реч јој се следи у грлу и ћутала је. Најпоследње рече оцу, да јој остави времена само још два-три дана, па ће му онда одговорити.

Она је изгубила већ сваку наду да ће кад год још видети оног другог Павла, па ипак не могла се одољети срцу, а да га још једном не потражи.

Емилија беше сасвим утучена, само није знала шта ће своје оцу одговорити и после два-три дана, најпоследње науми да потражи своју пријатељицу Марину, којој још ништа не рече о својој решењу, па њој да се повери. Марина је паметна девојка, па ће је умети и посаветовати. Али се на једанпут сети, да се они баш сад селе у други стан, па Бог зна јесу ли се већ настели. — Каква незгода. Шта да радим, и од кога савета да потражим? Куд да се окренем? — И док је она очајно тако размишљала, уђе у собу служавка, донесе јој писмо, па рече:

— Овог часа донесе неки човек ово писмо, и чека на одговор. — Емилији заигра срце, помисли: да није од њега? Узе брзо писмо, погледа га, и познаде рукопис своје пријатељице. И како се обрадова кад прочита, да су се већ преселили у нови стан и сасвим настели. Па пошто јој се мати налази у повољном здрављу, биће им врло мило да им сутра дође на цели дан, означи улицу и број куће.

Тај јој позив дође баш у добри час, па одма и одговори: да радо пристаје на њихов позив. То ју мало умири, те једва је чекала да осване сутрашњи дан. Одма и оцу своје саопшти позив од Марине, који јој он радо одобри. Проведоше заједно вече као обично, док не дође час, да се обоје повукоше у своје собе.

Емилија је дуго у својој соби седела и мислила на Павла, од ког нема више ни гласа ни трага. — Најпосле приђе прозору, отвори завесе, погледа на улицу, која беше осветљена као дан. Беше врло ружно време, ветар је дувао, а снег је провејавао заједно са кишом; гледајући ту непогоду на пољу, срце јој се испуни још већим болом и горко се заплака. Дуго је тако укочено стајала, а сузе су јој све једнако текле. Осећала је неописани бол у својој души. Тек избијање сата изтрже је из њених тужних сањарија. Откуцну једанаест. Одступи од прозора и спусти се скоро бесвесно на постељу. Још је дуго тако будна сневала, док јој најпосле сан не заклопи очи. Но тек што је заспала, указа јој се у сну њен Павле, као заручник, који долази по њу, своју невесту, која беше обучена у венчаном руху. Она му похита сусрет љупким смешњем, а он ју загрли, па нежно прошапута: „Емилијо, ти си моја заручница, ти си моја мила жена, ходи са мном!“ А она му одговара истим гласом: „Јест, Павле, ја сам твоја невеста, ја сам твоја до прѣба!“ У исти мах пуче нешто у соби и она се трже иза сѣде, какo јој жао беше што се пробуди из мисли. Свећа је још горела, коју је заборавила угасити. Она зловољно погледа око себе да види шта је то могло бити, што ју пробуди. На часовнику изби дванајести сат. — Најпосле помисли, да је морао армар пући, који стајаше близу топле пећи, угаси свећу и покуша на ново да заспи, не би ли и опет снивала о Павлу, али више не могаше заспати. Почеше јој се по глави ројити страшне мисли. Тако је провела целу ноћ више будна, а што је мало и задремала, трзала се непрестано усљед ружних снова, који су је доцније узнемиравали.

Кад је у јутру устала, била је врло узрујана, а уједно и малаксала. Глава јој беше тешка, и осећала је као неку несвесницу. Једва је чекала да пође својој пријатељици, да изађе на чист ваздух, на улицу, у нади, да ће га за цело где год срести, да ће га данас видети, говорити с њиме. Та она га је тако јасно сневала.

Брзо приђе прозору, отвори завесе и чисто кликну од изненађења, кад виде како дивно сунце сија! Једва је чекала да избије десет сати, па да пође Марини. С оцем се поздрави, па брзо стрча низ степенице, но кад дође на улицу, застаде за један тренут не решена, да ли да оде у народљу башту — можда ће га тамо видети, али ју у исти мах нека неодољива жеља вуче, да оде прво својој пријатељици. И заиста она се упути

Марини, са неким уверењем, да ће негде Павла видети, па можда и код саме њене пријатељице. Ни сама не знађаше од куд јој та мисао дошла, али је она веровала, да ће га за цело данас видети.

Кад већ дође до куће, у којој је Марина становала, срце јој је тако јако закуцало, да је мислила угушиће се. Ни сама није знала од куда јој долази то силно узбуђење. Морале мало стати да одане пре но што пређе преко степеница.

Кад већ дође до другог спрата, она наједанпут застаде, сети се, да јој пријатељица не означи и број врата од стана. Обазре се на све стране, и опази једна врата отшкринута, пође тим вратима на добру срећу, лагано их отвори и уђе у предсобље, затим виде и друга врата полу притворена, отвори и та и како се ужасно трже кад виде собу сву црним превучену, а на сред собе мртвачки одар и већ хтеде натраг поћи, па ипак ју је нешто вукло да види ко лежи на њему. Тако лагано приђе одру, погледа и — ужасно, као да је гуја уједе за срце, цикну: „Павле! Павле мој!“ и сруши се на земљу. На тај страшан узвик дође се нека стара жена, која је седела поред одра и дремала. Из побочне собе изађе нека старија госпођа, обучена ова у црно и врло тужна. Кад виде младу девојку где лежи на земљи, несвестици, брзо дозво своју послугу да јој помогну да узме ваздух да к себи дође, а за тим повика: „Брзо по лекара!“ На ту узбуну изађоше и други становници, међу којима беше и Марина, и кад виде Емилију онесвесћену, одма се сети, да је јадница помела врата, па у место да уђе к њој, отишла је у бароничин стан, код које је становао и тај несретни младић. Па је поплашио тај изненадни и тужни приказ и неслутећи, да јој је тај младић био толико драг њеном срцу.

Одма замоли да је унесу у њен стан, а међу тим да пошљу и по лекара. Кад положише Емилију на диван, она отвори очи, погледа око себе као неко који се налази међу странама. Но Марина јој брзо приђе, ухвати је за руку, па је нежно запита:

— Како ти је, Емилијо, ти си се, уплашила сиротице моја, је ли? —

Емилија се насмеши, протрља очи, па рече:

— Гле, ти си то? Како си се променила, нисам те могла познати. А ко је ово што за тобом стоји?

— Моја мати, зар је не познајеш?

— Ја сам, дете моје, ти си се поплашила?

— О, нисам, ја сам само заспала и врло сам лепо снивала,
— али — где сам ја?

— Па у нашем новом стану, драга Емилијо. Хоћеш да видиш, како смо се наместили?

— Ох да, хоћу! — За тим устаде да пође, али одма и посрну. — Ох гле, како ми је тешка глава! —

— Ти си се у паду ударила, јадна моја Емилијо. Одмори се мало, има времена, показаћу ти доцније.

Међу тим дође и лекар, и кад виде да је Емилија дошла к себи, и да је сасвим мирна, рече задовољно: да нема никакве опасности. Преписа јој неки прахак, који ће је мало окрепити и оде.

Емилија беше заиста мирна, и сувише мирна. Изгледала је као да је све заборавила, ни чега се више не сећа. Шта више, никакав разговор није била кадра започети. Она је само махинално одговарала на сва питања.

Марина и мати јој брижно су изгледале на Емилију, и обе се поплашише да није јадној дошло при паду повређен мозак.

Тако су се те две жене разговарале о свачему, само не о самртнику, бојећи се да ју не подсете на приказ, ради кога се и онесвестила.

На једанпут Емилија устаде, и рече:

— Идем кући, чека ме Павле! — Марина, мислећи да она говори о Павлу Брњићу, чисто одану душом, па брзо одговори:

— Чекај, драга Емилијо, ја ћу те до куће одвести, пошто си слаба.

Тако је Марина одирати до саме куће. Емилија је бивала све живља, ваздух је мало опорави. Шта више, причала је како је снивала о Павлу, о своме заручнику. Тако се Марина мало по мало сасвим умири, пошто је већ знала да ју отац намерава удати за Брњића.

Кад ју Марина допрати до куће, она јој поможе преко степеница да се попне, и ту сретеше и Емилијиног оца, који пође некуда. И кад их срене, он се врати натраг, а Марина му је давала неки знак. Емилија је дотле скидала пешир и горњу зимну хаљину, затим је села у наслоњачу и замислила се тако, да није ни најмање обраћала пажње на њихов разговор. Марина употреби ту прилику, и исприча цео догађај г. Шумовићу, који га саслуша веома брижно. Једино га утеши, да Емилија говори о Павлу. Он јој лагано приђе, метну јој руку на чело,

на што се Емилија трже, погледа оца расејано, а он ју запита нежним гласом :

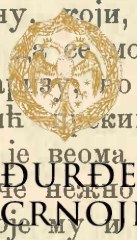
— Дете моје, је ли ти што зло? боли ли те глава?

О не, драги оче, мени је сасвим добро, само сам мало уморна и сањива, а Марина брзо прихвати:

— Јест, јест, чим се испава, одма ће се и опоравити. Оставимо ју сад на миру. Нека узме још један прахак пре но што пође спавати, за тим опрости се с њима и оде. И сам се Шумовић повуче у своју собу, пошто даде кћери лек, и пожели јој пријатну ноћ.

* * *

Још исти дан донесе бечки вечерњи лист овај чланак :

„Ноћас у дванајест сати преминуо је млади гроф Павле Љубовски, једини и последњи наследник грофа Владислава Љубовског, који је живео тако раскошно да је оставио презадужено имање своје јединцу сину, који, кад намири очеве поверице, не оста му ни толико, да се могаде сувим хлебом хранити. Син је учио школе у Паризу, но чим је стари гроф склопио очи, морале јадни младић скинути науке, јер се није имао чим издржавати. То га је веома потресло, а особито је утицало на његово већ и иначе нежно здравље. Он беше на-

 клоњен грудној болести, од које му и ма ка пре времена умре. Његовој бољци допринесе још и јак назеб, и да не беше племените госпође баронице Х..... негдашње пријатељице његове матере, која га је примила у стан, и неговала као рођена мајка, остао би јадни млади гроф на улици.

Овом смо приликом дознали још и ово: да је млади гроф пре три месеца избавио и оно дете, што га кола у мал не прегазише у „улици код три гаврана“. Млади гроф Павле Љубовски беше заиста племенит и узвишен човек. Бог нека се смиљује души његовој и лака му земља била.“

Шумовић, кад прочита ову читуљу, сети се, да му је кћи нешто говорила о избавитељу неког детета, па јој хтеде дати новине да и она прочита. Али у исти мах севну му друга мисао кроз главу, сетивши се каквим је одушевљењем о њему онда говорила, па да није случајно његова смрт узрок њене апатије, која тако силно овлада њиме; тако сакри новине да не би дошле до њене руке. Њу треба лечити, — мишљаше у себи, — веселим новостима које би је извукле из њеног укоче-
 ног стања.

Тако једнога дана запита ју отац: би ли пошла за Павла? Пошто је Емилија то име више пута и пред оцем споменула, то ју он тим пре запита, да ли се оклонила да пође за Павла. И заиста чим спомену име Павлово, њено се лице на мах разведри, очи јој се заблисташе, и она се насмеши, па рече:

— Хоћу, драги оче, да пођем за Павла, ја га волим. — Шумовићу на тај одговор чисто спаде неки терет са срца. Он одма поручи старом Брнићу, да му се кћи решила да пође за његовог сина. Он им је испричао, шта јој се догодило у кући бароничиној, и да се сад усљед тог изненадног призора налази као у некој апатији. За то их обојицу замоли, да пред њоме ништа не говоре, што би њене живце могло још више потрести.

Обојица му обећаше, да ће према њој бити веома пажљиви. А млади беше сретан и блажен, што већ једном пристаде да пође за њега.

Емилија на једанпут оживи, она непрестано гледаше пред собом свога Павла, и говори с њиме. И само ако би ко ушао у собу, те би слике нестало. За то је она најволела да је сама, онда је за цело знала, да ће јој неки Павле доћи. Она се спрема мала весело за своје венчање, облачила је своју венчану хаљину, коју су по њеној жељи морали што пре сашити и донети. Међала је на главу свој венчањ и огледало, и смећећи говорила: „Је ли, Павле, да ти се овако допадам?“ И што се дан вјенчања више приближавао, тим је бивала све нервознија.

Кад су долазили Брнићеве, она се с њима разговарала само толико, колико им је одговарала на питања. Кад-кад би се насмешила на Павла, кад би му ко споменуо његово име, и то беше сва милошта, коју би му поклонила. Али он беше и тим задовољан.

У очи венчања беше најузрујанија, готово целу ноћ није спавала, и једнако се у својој машти разговарала са својим Павлом.

У јутру, кад устаде, рече своме оцу, да жели, да је Марина облачи. Он одма посла по њу и замоли је, да учини по вољи његовој кћери, што ова с радошћу и прими, да обуче своју милу другарицу.

Док ју је Марина облачила, Емилија је непрестано говорила о своме Павлу. Очи су јој се светлиле, образи зажарили, а осмејак среће лебдио на њеним уснама.

Марина се радовала из све душе, што види своју пријатељицу тако сретну, и кад би обучена, дозвола г. Шумовића, да

види своју кћер. Он кад ју виде, задовољним смешењем загрли ју, па рече:

— Дете моје, сад идем да ти пошљем девера, да те уведе у салон, где су се гости већ искупили.

— Не, не, нећу девер да дође по мене, хоћу Павле да ме води, рече нервозно Емилија.

Отац јој по вољи учини и посла самог младожењу, који, кад уђе у собу, и виде како му невеста дивно изгледа, полети к њој, тим сретнији, што она жели, да ју баш он сам поведе. Мило јој пружи руку, па рече:

— Драга моја Емилијо, не знаш како си ме усрећила, што желиш да те ја изведем. — Она стукне корак натраг, поплашено га погледа па викне:

— Не, нећу да ме водите, хоћу мој Павле да дође!

— Па ја сам твој Павле! — Емилија га укочено погледа, усне јој задрхташе, цело јој се тело затресе, као у грозници, ужасно побледи, изгледала је, као да се тек сад пробуди из своје несвестице, у коју је пала, кад је видела свога Павла на мртвачком одру, па онда наједанпут окри очи рукама и очајно викну:

— Мој Павле! Мој Павле! — и сруши се на земљу. На тај страшни узвик дотрча отац, а за њим и гости, да виде шта се догодило. Дотле су је подигли и положили на диван, — а несретни младожења очајно повика:

— Боже мој, та она је с ума сишла! Сви су уплашено погледали на Емилију, која после неколико тренутака отвори очи, погледа укочено горе, те тихим гласом рече:

Ја сам Павлова невеста! Ево ме, мој Павле, твоја сам до гроба! — За тим се занесе, а после неколико часова испусти своју лепу душу, која оде право њеноме Павлу.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

БАЈАДЕРКА.

Бајадерке Булзаиде
 Бујно лице, дивни стас,
 Кога очи њене виде —
 Изгоре га исти час.
 А косе јој расплетене
 Покривају витки струк,
 И уз кимвал к'о сирене
 Шири јој се бајни звук.
 Бул-мириси из пехара
 Кад занесу дух јој млад,
 Увија се — свијет вара —
 И старац је жели тад...
 Уз дахире и шаркије
 Робови је прате свуд,
 Лице бајно кад открије
 Свак постане за њом луд.
 Злато, бисер рухо и расе,
 Персијски јој даде Шах —
 Он ужива са њом часе
 И разгони немир, страх.
 У поноћно глухо доба
 С душе гони ијед б'јес —
 И од Шаха ствара роба,
 Када преда њ игра плес.
 Он јој прати покрет ноге
 И замашни њезин скок,
 Прапор слуша подну тоге,
 Руке гледа, танки бок. —
 Оком црним жарким туна
 Шаху кад кад дадне знак,
 И лукавства сваког пуна
 Изводи му танац лак.
 „Булзаидо бајадерко!
 Играј са мном хитри бал,
 Јер ме сладе, рајска кћерко!
 Ти прапорци и кимвал!“ —

Грахово.

Шах се диже у заносу,
 Рука с руком чини сплет,
 Игра им је по патосу
 Бржа него птичји лёт.
 Умори се Шах тај млади
 И тој игри чини крај,
 На груд'ма се њеним слади
 И ужива блажен рај...
 Љуби њено лице бајно,
 И мрси јој свилну влас...
 С њом разговор води тајно,
 Дан-ноћ им је кратки час...
 Црних очи сузе пије,
 Ко из наше шербет свет,
 И плачућа те хурије
 Лепа чето у ценет...
 И по ноћи и по дану
 Се долгу ужива сваку сласт,
 Трпкој и дивану
 Преда круну — преда власт.
 Ал' једнога бјеше дана
 Умукао вес'о хор,
 Народ хита са свих страна,
 Под Шахов се слеже двор.
 Сунце своје већ не виде,
 Не могу му гласа чут',
 Јер га красне Булзаиде
 Ушикао бјеше скут...
 Опила му пићем груди,
 Успава се пјесмом он,
 Да се никад не пробуди,
 Те без њега оста трон.
 Булзаида тад постане,
 Да народом влада тим —
 А персијске младе хане
 Шиље једног за другим.

Радомир Кривокапић.

ЈА ТЕ ВОЛИМ САМО ЗА ТО...

Не волим те, злато моје,
Рад' богатства, ни рад блага,
Ја те волим само за то,
Јер си моме срцу драга.

Што ће мени благо пусто,
И раскошни твоји двори,
То све може искра једна
У пепео да претвори.

Анђеоске очи твоје
И свилена коса плава —
То је за ме све богатство,
То је моја срећа права.

У љубав је срећа права,
За богатством ја не хрлим,
Само тебе, јединицу,
Да цијелим вјеком грлим.

Мило Јововић.

* * *

Напуштено небо, сунце се сакрило,
А са сњежних брда сјевер брије љути,
Дижући мећаву у помаму своме,
А сн'јегом су б'јелим затворени пути.

Покривени доли, покривене горе,
Гола дрва гулају на свијетли зоре;
Нигдје нема травке, нигдје росна цв'јећа,
Рек'о би сн'јегом да сад ујутро.

Разуздо се сјевер — у помамном језу
Коси, носи, диже што му на пут стоји; —
Снијег све покрива; ох, тако у тами
И стари су снови затворени моји.

Ал' сн'јег ће се дићи, изнићи ће трава,
Пролистаће гора, расцвјетаће цв'јеће;
Природа ће опет оживити снова,
Али моја нада — ох, та она неће.

На хумци ми снова, које прошлост скрива,
Долећеће врани, ту ће пјесму вити,
А ја ћу их слушат', јер та пјесма стара —
Биједну ће моју душу веселити.

Да, слушати морам, јер та пјесма моја,
Долазиће с гроба закопаних нада,
И причат' ми прошлост, ону прошлост л'јепу,
Када ми се душа радоваше млада.

Колашин.

Љубомир А. Булатовић.

А И Д А
ЕТИЈОПСКА РОБИЊА.

Египацка легенда

од Велиће-а Веносте

по једанаестом издању

ПРЕВЕО: „Сутварскій.“

(Настава к.)

V

Протекоше скоро два мјесеца од тогађаја горе испрличаних; и ми ћемо читаоце превести у град Тебе (Тиву. Ур), гдје се велике свечаности одржавају за дочек Радамесов, побједитеља етијопске војске. Фиротиса кћерим и дворанима бијаше се ту довезао да трајумф свевлашћу чини. — Аида пак морала је слиједити моћну противницу, која од дана, кад је обузе бијесна љубомора, не мишљаше о другоме чему, већ о освети, па још страшној роккињи, у случају да јој Радамес одбије понуђену руку. Дан свадбе био би дан слободе Аиди. Није било код Амнериде племенитости, већ онај женски егојизам који тражи одалечити онога, што јој може зумњу побудити. — Аида, која бијаше проживјела немирно дане, одлучила бијаше својевољно да се жртвује, т. ј. да угуши ону љубав, која краљицу много узнемириваше, тајећи је у прсима, а угасивши је једино у гробу смрћу својом, за коју мољаше Нуме, да је учине мање жалосном.

Грађани Тивски бијаху у послу од самог јутра; журба по свим улицама; сви ход управљаху к тријумфалним вратима градским, отвореним недалеко великог храма Изидиног, око којег бијаху засађене па аоме. Један трон, над којим бијаше ра-запето пурпурно небо, бијаше подигнут наспрам врати. Око подна оно мјесто бијаше пуно; сви ишчекиваху краља и побједитеља Радамеса.

Фараон, са круном и краљевским плаштом, стиже, донешен на богатој наслоњачи; пред њим иђаху кадионичари са кадионицама; окружаваху га пак скутоноше и достојанственици, њеки од којих покриваху га сунцобраном, док други, одлични грађани, лађаху га великим махачима. Код њега бијаше и свештеника и попечитеља. За њим иђаху синови најодличнијих између горњих, приправни на услугу; за тим долазаху кепеци, лакардијаша, глумци и други људи, који, по обичају онога времена, бијаху потребни у њеким приликама, а који доказиваху моћ фараонску. Чете војника испуњаху пратњу. — Амнерида, сјајно обучена, којој недостајаше женске лукавости, блиједа, ал' ипак лијепа, бијаше такође донешена у наслоњачи, сунцобраном покривеној, и дворкиње је окружаваху заједно са мноштвом дражесних собарица и играчица.

Фараон се попе на трибуну; с десне њега поглавица свештенички Рамфис, с лијеве Амнерида. За тим, по јерархичном реду, дворски великаши и пратња.

Скоро одма звук труба навијешта долазак побједитеља Радамеса. Он иђаше по дугој и пругастој стази тријумфа, са стране која бијаше највише украшена великим сфинагама. Свечан је био улазак његов у велику кедичанствену.

Египацко војсковође са трубама и пред собом, који извијаху дорички глас, врсташе се пред њим стријелци, копљаша, праћари, топузлије и други пјешаци онога времена; слијеђаху им: кола, ратни стројеви; зидодери, српаста кола, ратне кочије, заставе, дуге палице, или аугурски штапови, са сликама на њима разних египацких божанстава; богати плијен: трофеји, благо и остало у рату отето: за тим мноштво играча и играчица. На пошљетку долазаше Радамес на колима четвепрежним.

Кад се указа побједитељ, Фараон се диже са стоца, отиде му у сусрет и загрли га, повикавши:

— Поздрављам те, спаситељу отаџбине! Приближи се трибуни; Амнерида, кћерка моја, жели, да ти окити главу јуначким знаком.

Радамес се приближи степеницама трибуне, поклони се Амнериди, која му положи на главу златни вијенац.

— Весела сам одвећ, Радамеше, повиче му, што те могу украсити ловоровим вијенцем. Нуми показаше, да си одређен за велика дјела.

— Краљице, одговори јој Радамес, задовољан сам већ доста и тим, што сам победио непријатеље овог светог земљишта и што примих из ваших руку знак славе.

— Сада, заче Фараон, ишти ми, што ти срце жели. Овог свечаног дава за Египат нећу ти ништа занијекати. Кунем се Нумима!

— Допусти ми, прије свега, да пред тобом доведу ратне заробљенике.

— Нека буде како сам хоћеш! рече му Фараон. Радамес нареди да се заробљеници приближе. Они изађоше спутани веригама уз пратњу стражара. Пошљедњи бијаше један старац, обучен у часничко рухо.

Аида, која се налазаше у краљевској пратњи, и која се бијаше прикрила од погледа Радамесова, кад приступише заробљеници, коракне напријед. Сматривши старог часника, сва се стресе: за тим, не могући се уздржати, почне нарицати: „— Јесам ли се икад надала видијети! Зар њега? Ах, да, оче мој! — И притрчавши к њему, баци му се пред ноге, плачући горко.

— Њезин отац! повикаше окло-стојећи.

— Он је у нашој власти! Осврнула од весеља немилосрдна Амнерида. Ал' нећ ми се дај она са мном у љубави такми! Живот за живот!

— Оче, настави Аида. Такође и ти сужањ! Нуми дакле тако хтјеше, да ти све до капи крви испијеш чашу жуци?

— Нека се врши воља њихова, Аидо.... Дигни се, не у праху, моја мила кћери. Загрли ме; ја не могу како бих хтио загрлити те.

Аида се диже и срдечно загрли оца, који:

— Не одаји моје име, кћери, — прошапута јој на ухо; нико од непријатеља наших не зна, да сам ја Краљ Амон-Асар.

Фараон, окренувши се Етијопљанину: — приближи се старче, повиче, дакле ти си?

— Отац Аидин... Премда сам остарио, ипак боја зажељех, и док твоје чете, последије дугог крвавог боја, као побједнице ћераху у бијег наше, ја, неизмјерно у срцу ожалошћен, потражих, ал' узалуд, смрт: ову ћах најволији за много и много, него ли да сам у гвожђе као сужањ спутам. Ливреја, коју на себи имам, каже ти, боље него ли ријечи, да сам часно бранио свога краља и моју домовину. Судбина је била на вашу страну, војска етијопска би потучена, а јунаштво јачих било је велико; многи и многи са мачем у руци усмрћени, па и сами мој краљ згођен више пута, погибе на бојном пољу. Ако је случајно за

тебе, Фараоне, љубав наспрам домовине гријех, ми смо сви кривци и приправни смо умријети. Ах, нећеш нас видијети да се бојимо, већ, тако ми етијопских Нума.

Оче мој! — повиче Аида, — умријети! ах, не! нећете умријети. — И скоро као да хоћаше да родитеља заштити, тако ова дјевојка стојаше уз њега и грчевито га стезаше. За тим обрати се Фараону: — Краљу, зајеца, будите милостив! Страшан је удес снашао браћу моју; не повећавајте несрећу племенитог народа са непотребним екатомбама и окрутним сужањством. Промислите, Фараоне, да дана једног, а можда и сјутра, Нуми могу унесрећити и вас исте, те вам учињети да искусите, колико је тешко изгубити отаџбину, и без станка и сужњи отићи у туђу земљу.

— Гле, чудне ли смјелости у једне ропкиње? Ти ропкиња, па да се обраћаш тако своме краљу? Кад ти се не би љубав као кћере у обзир узела, казна би те страшна очекивала!

— Милост, Рамфисе, милост — плачући викаше Аида.

— Не слушајте је, Фараоне, настави свештенички поглавица: ти мораш тврдог срца бити и неопраштати Етијопљанима; Нуми тако хоће, они су ти пресудили, да часници оне звјерске ордије морају умријети; остали да живе у сужањству!

— Ах, не, Фараоне! — пресече Аида са акцентом да срце цијепаше, — мораш благ бити наспрам побјеђених; они нијесу кривци, већ једино што су љубили жарко своју домовину, земљу њихових отаца, и не прикријевају у себи гњева никаквог противу вас... Ја вас молим за њих; кћер је, која моли за оца, са срцем на усницама... Казните прије мене; оптеретите ме казнама; уморите ме, ако сам преферала; ал' нек се моја браћа, отац мој, врате својим кућама!...

— Изражена жалост на лицу Аидином, мрмљаше Радамес, чини ми, те ми је хиљаду пута дража. Свака суза оне небеске дјевојке пробуђује све већу љубав, коју у прсима за њу гојим...“

— Ах, како погледа Радамес ропкињу! изусти у исто доба у себи Амнерида, убечивши се у побједитеља. Његово је лице обрито пламеном, који повећаје моју сумњу: ја сам можда за презирање! Нуми, кад би збиља тако било, омогућите ме да се осветим!

— Фараоне! што одлучујеш? — запита Рамфис. Зар ћеш послушати ропкињу?

Краљ застаде малко замишљен, па:

— Са свим тим, што су ми богови привржени, ипак бих желио показати се благим. Милост побјеђенима пријатно ће развеселити предјеле блажених, а од Озириса биће примљена са осмјехом.

— Захваљам, краљу египацки! „захваљам,“ — усне моје изговарају у име моје браће и мога оца! — повиче Аида.

Радамес се у толико приближи Фараону, и:

— Краљу, проговори му: дана, кад у рат отидох, заклео си се Изидом, да ћеш сваку моју жељу испунити у овом свечаном тренутку... Одма си обећање поновио... Ради сјаја твоје круне испуњаш ли обећање?

— Обџах, Радамеше, и нећу моју заклетву погазити, одговори Фараон.

— Дакле, добро, краљу мој; нек благост твоја буде неизмјерна: ја ти иштем живот и слободу заробљеника...

— Иштеш за све апсолутни опроштај? повиче Амнерида.

— Да, краљице, да, за све нек буде милостив господар. Опроштај бићу милом Нумима учвршћује све више власт краљевску на овом свијету.

— И Аида ће их сдијелити! — промрља сама у себи Амнерида — „Нека моја супарница — без устезања! — Клањати се, Фараоне, рече поглавица свештеничка; али ја сам мњења, да не треба имати милостије наспрам Етијопљана. Смрт свима непријатељима свете земље Египта!“

Не, Рамфише, повиче Радамес; милост, молим те, нек данас твоја уста изговоре.

— Слушај, војводе: Етијопљани су храбри, нек буде како хоћеш, и храброст мора скривати увијек великодушне осјећаје; али они су наши жестоки непријатељи. У срцу њиховом без сумње пламти освета. Опроштај ће их поново осмјелити, и слободни, подићи ће се опет на оружје, ражљућени нашим милосрђем; нека се испуња воља Фараонова... — Амон-Асар, ратоборни краљ, погибе на бојном пољу; каква друга нада остаје сада већ побјеђенима? — примијети Радамес. Вјеруј ми, немамо се од њих страшити. У сваком случају египацки синови биће спрезни као кокот, а мудри као мрка змија.

— Барем, настави Радамес, нек остане међу нама као залог мира отац Аидин! Само онда кад се закуну, да неће Етијопљани нашу земљу нападати, нек отиде и он, као и сви остали, слободни својим кућама.

— Рамфише, повиче Фараон; ја попуштам савјетима милосрђа: сужњи су слободни! Старче, ако хоћеш остани које ври-

јеме с нама: ал бољи залог мира и сигурности желиш пружити Египту. Домовина дугује Радамесу и као дар нек му буде рука Амнериде. Једног дана владаће с њом на трону египацком.

— „Дођи, ропкињо, промрмља у себи Амнерида; дођи пак на трону, да ми отнеш, ако смијеш, мужа!“

— „Што чујем! промрмља Аида. Сад не гајим никакве наде: њему слава и трон; мени заборав и сузе очајне љубави; Нуми, оснажите ме у овом најважнијем часу: овдје отац, за судбину којегга страхујем; тамо човјек, којему посветих све наде мојих година, сладост и жалост мога живота, да ми избјегне, па за вазда; колико-год сам овај жалосни час предвиђала, ипак га нећу моћи сачекати.

— До данас, настави Фараон, сјајао се је на глави побједоносни знак храбрости, и нека буде слава великом благодаритељу Озирису и Изиди, који протежирају и чувају земљиште наше домовине... Радамеше, примаш ли, зар не, руку моје кћери?

— Краљу, одговори Радамес, поклонивши се Фараону, не сматрам се достојан толике части. Поштеди Амнериду, украс твоје кћери, за друге, који више од мене вриједу.

— Одбијаш ли моју руку?

— Не мораш ме осуђивати због незахвалности: моје ријечи кадре су те само разумјети да је као муж Амнеридин, имао бих много непријатеља и заручница не би била сретна, кад би знала каквим сам опасностима опасан... Ја сам бих ли тада био кадар икада учињети Амнеридин живот срећним?... Не вјерујем; Нуми су друкчије одредили за мене. Остави ме дакле, да живим к'o што и до сада живљах. Амнерида заслужује бољег мужа.

— „Што чујем сад! — промрмља Фараонида, блиједа од љутине. Он одбија моју руку и то ради ње, ах, да, ради ње, ради ропкиње! Али моја освета биће без опроштења, страшна!“

— Узалуд, Радамеше, настојиш, да се обраниш плаштем понизности, повиче Фараон. Твоје срце не смије остати нећутливо на понуду, коју ти чиним. Рад тога дајем ти рока три дана, да се размислиш; и биће, надам се, твоја одлука сагласна мојим жељама.

Сада, ајдемо у храм, да се принесу помирителне жртве божици Изиди! — И довршивши, краљ даде знак, да се тријумф продужи све до храма.

Бијаше овај величанствена зграда, подигнута у различите наставке. Његова врата чуваху двије колосалне фигуре, пред

којима бијаху два велика обелиска; у њему бијаше све наређено за свечану ову прилику.

Док Рамфис врсташе пратњу, приближи се Амнериди, и

— Дођи, говораше јој, да се молиш. У очи удадбе твоје мораш сазивати милост божице, мајке бесмртности и жене Озиридине... Него ти си тужна, Амнеридо? Која те год мисао мори, уздај се, да ће те Изиди утјешити: она, која у нашим срцима чита, и којој је позната свака љуцка тајна, увијек са-вјетује и увјек помаже.

— Нек буде, ето ме у храму. Молићу, да ми Радамес да-рује све своје срце, као што је моје њему за увијек посвећено. Бојим се Рамфише;

— Чегаш?

— Радамес пламти другим пламеном!

— Он?

— Да, љуби Аиду!

— Имаш ли доказа?

— Колико се могах на Аиди освједочити, љуби га горућом љубављу: ријечи Радамесове пак, она је сталност у примању моје руке убјеђују ме, да је са њом у љубави. Зар не примјећујеш како настоји поглед од мене одвратити, а управљати га њој? Ах, Рамфише, несретна сам!

— Амнеридо, утеци се Исиди: ја ћу настати на њих.

VI.

Етијопљани бијаху оног истог дана свечаног тријумфа ослобођени, послје принешених жртава и молитава у Изидином храму. У Тиви остаде само Амон-Асар са кћером Аидом, као залог, да Етијопљани неће нанјети никакву увреду Египћанима. Амон-Асар бијаше смјештен у једном дијелу великог Фараоновог двора. Стражарен, не могаше по својој вољи излазити из краљевског двора.

Прође неко вријеме од повратка египацке војске и краљеве повуде Радамесу руке Амнеридине. — Аида бијаше код оца. Стари краљ етијонски сјеђаше задубен у мисли. Између њега и кћере бијаше изведен дуги и живи разговор. Аида бијаше чула жалосну вијест о смрти мајке, умрле од туге и жалости за њом.

— Ђерко, проговори Амон-Асар, послје неког времену мучања, буди срчана; весели догађаји за нашу драгу отаџбина нијесу далеко. Брзо ће осванути дан, кад ћемо бити освећени.

А ти можеш ускорити овај весели тревутак за свако етијопско срце.

— Зар ја, оче мој?

— Да, ништа ми избјело није мојим очима од кад се овдје као сужањ нађох; ти љубиш, премило дијете моје, Радамеса?

— Оче, што говорите! ви сте једина мисао мога живота...

— Узалуд нијечеш љубав на спрам оног младића египатског; шта више имаш једну моћну супарницу у особи кћере Фараонове, соја кобног за нас, а које ти се не треба бојати.

— У њезиној сам власти! повиче Аида са уздахом. Ја, кћер Амон-Асара, ропкиња њезина!

— Ако га љубиш, Аидо, моћи ћеш надвладати охолу супарницу. Отачаство, љубав, пријесто, све ћеш опет стећи и задобити; и угледаћеш миомирисне дубраве етијопске, и дражесне долине, и злаћане храмове наших Богова.

— Ах, како би радосан био повратак у рођену земљу!... Ал' он, оче?... упаде у ријеч дјевојка.

— Ту би, као љубљени дијете, могла проводити блажени живот са човјеком, којег многи љубиш, и право би било уживање за љубљених срдаца.

— Небесни богови! Дан један, само један дан таког слатког уживања, један сат и минута више таког весеља, пак онда смрт! ја бих задовољна била.

— Сјећаш ли се, да је округли египћанин оскврнуо наше домове и наше храмове; засуђњи дјевојке, отргнуте из наручја искрене љубави, убијајући лишене мајке њихових милих, и часне старце, и невину дјецу!...

— Ех, добро се сјећам оних жалосних дана, жалости, коју осјети срце моје, особито за вас, оче мој! Него се поуздајмо у богове; они ће нам повратити зору ведрих дана, коју одистих смјерно молимо са сузама на очима, а молитвом на устима.

— Знади, Аидо, да се наш народ, као један човјек, подиже на оружје: све је приправно за освету, и дан побједе неће далек бити. Једну ствар нам остаје само сазнати, т. ј. стазу, којом ће сила египатска ударити.

— Ко је може открити?

— Ти сама, Аидо!

Ја, ал како?

— Радамес те љуби... он војвода египатских чета... Кад би ти дошао, још можда данас... Разумијеш ли ме?... једну саму ријеч...

— Што ме тако савјетујете, оче мој? Ах, то је ужасно!... Ја нећу варати човјека, који ми се повјерава, и који ме љуби горућом љубављу.

— Зар нећеш тако урадити?

— Никада!

— Допустићеш радије да Египћани разоре етијопске градове; да зададу страх по свуда; да њихов поход обиљежи се покољом и крвљу!...

— Ах, оче мој, престаните!

— Ти нијеси вишо моја кћерка.

— Не, оче мој, милост! срце ми препуче!

— Не видиш ли ти, да по нашој отаџбини тече крв на потоке? Да се из уништујућег пламена уздижу пријетећи костури, који ти довикују: — „Ето отаџбина умире немарношћу твојом, јер је ти могаше спасти“?

— Милост, оче мој; не могу више слушати ваших ријечи!

— Између сјена, настави Амон-Асар промуклим гласом, приказаће ти се страшна утвара. Крв и те, метнувши мршаве руке на твоју главу, проклети. Знаш ли да те бити та утвара?... Твоја мајка!

— Мајка моја!

И Аида јадна друга не мога издржати: паде на кољена пред оцем, и, обгрљивши кољена његова као срањена, поче горко плакати, и јецајући призиваше име његово и оно материно.

— Нијеси достојна да изговараш часно име оне жене!... Ти нијеси више ваша кћер, већ подла ропкиња Фараонâ.

— Нијесам њихова ропкиња; не, оче мој! Не проклињите ме, не бацајте на ме анатему; ја јесам, и бићу вазда ваша кћерка!... Али за милога Бога, како сам могла са Радамесом пријеварно поступати? Он је тако добар, тако љубезан! Не, оче, не стављајте ме у тешки положај... Ако би, како кажете, к мени Радамес дошао, исповједајте му се: запитајте га, он вас неће издати, сигурна сам, знаће поштовати увијек човјека, који ми живот даде.

— Ја да говорим са Радамесом? да се толико понизим?.. Краљ етијопски неће се никад показати ниским пред побједитељем!... Ти си сама могла сазнати тајну, која је могла донјети побједу твојој браћи, кад би гајила љубав наспрам отаџбине, ако се у теби није угасио сваки осјећај, помоћу којег кадра би била угледати овај осрамоћени народ, како ти иште, молећи те, помоћ за побједу.

— Отаџбина, љубав! Гласови једнако моћни, обадва у борби у мом невољном срцу! Не осјећам се срчаном, да умучкам једног рад другог... Нуми, будите милостиви наспрам свог бједног створа; много он трпи, да би могао још на дуго подносити горку тугу. Смрт молим вас, одпошаљите, јер је очекујем као изгубљеник у пустињи.

— Живот и срећу могла си уживати да хтједе само с једном ријечи!

— Нећу ни за какву цијену с њим варљиво поступати.

— Ајд' од мене, несретна кћери! Нећеш више на мојим уснама видијети осмјејак, нити осјетити очински пољубац, који ублажује сваку бол... Остаје ти још времена да се размишлиш; спомени се, да ти говорим у име отаџбине!

Изрекавши то, Амон-Асар удаљи се, унишавши у једну од соба, одређених му од фараона.

У том тренутку човјек један, огрнут широким свештеничким плаштом, завири на врата, промрмља неке ријечи, као да говораше особи, која му близу стајаше; за тим ишчезну, а да га ни Аида, ни Амон-Асар не сачунаше.

NACIONALNA (ав. б. е.)
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

ДЕВЕТНАЕСТОМ ВЕКУ.

Сурваше се сјајни двори,
Жртвеници и олтари,
У прастаро што их доба
Подигоше неимари.

И богова олимписких
Нестаде са земна шара,
За навек се опростише
Од Ајдеса и Тартара.

Ко варљиве мрачне сени,
Проујаше они дани,
А са њима на свакада
И атланти и титани.

Све је било... па и прошло
И до наших дана амо;
Имена им остадоше
Тек у бајци простој само.

На вечитој позорници,
Од вајкада тако бива,
Док једноме зора свиће,
Већ другога поноћ скрива.

И тако ће непрестано,
Са повором среће... јада...
Час за часом, дан за даном,
Век за веком да пропада.

Смртна коса редом руши,
Ког промаши, тог ће стићи;
Па ни тебе није могла
Горка чаша мимоићи.

Још за мало па ће ето,
Прва рака да те скрије,
Кренућеш се на пут ског се
Повратио нико није...

И на твојом ће гробу олуј
Ујати кроз свелу траву,
Док га време не поравни,
И не преда заборау.

А за гробом збора нема...
Мир вечити онде влада.
Зато чуј ме, што ћу теби
При растанку рећи сада.

Не криви ме за искреност,
Твоје је једно бити смеомо;
Твоје прости прошлост своју,
Јер то што се растанемо....

Да т' је с греха прадедова,
Тешка клетва на те пала,
Па ти с' није над колевком
Златна срећа насмијала.

„Ти не роди Карађорђа,
Евгенија, Наполона,
Шварценберга, Кутузова,
Суворова, Велингтона.“

Бег-Милсша, Ајдук Вељка,
И Матију горска тића,
Па Чунића и Молера,
Узун-Мирка, Синђелића.

И још много браће таке,
Што збрисаше с рода ваје,
Те са тиме задужише
И најдаље нараштаје.

Све су ове соколове
Предходници твоји дали,
Па на твојем кужном прагу
Сви до једног попадали.

Неколико великана,
Што гледаше твога лика,
И то клица твоја није,
Веће твојих предходника!...

Ал' у књизи твога жића,
Препуно је црних страна,
И свака је врелом крвљу,
И сузама покапана...

Сећаш ли се бедне раје...
И уздаха сирочади,
Сећаш ли се оних јадних
Мученика стари, млади,

Кад на кољу умираху,
Из прикрајка глед'о ти си;
Ал' „с просветом“ твојом вајном
Ни с места се мако ниси!...

Тамо где се сина **НАЦИОНАЛНА**
И невина крви **БИБЛИОТЕКА**
Ту „просвета“ црна ноћ
Љута мача оставила.

Код народа гдје је некад
Узорити морал' цвао,
С твоје руке сад је тамо
Густи коров набујао.

С твоје руке милиони
У крвавом леже зноју,
С твоје руке покољења
Проклињеду судбу своју.

А синови црне ноћи,
Јадна чеда твога соја,
Што их њежно однегова
Материнска рука твоја,

На све стране имне трубе,
И дигоше цела јата,
Скривајући да си био
Век тиранства и разврата.

Ил' просветом можда зовеш,
Црна дела Хуга Шенка,
Казијера, Лукенија,
Шнајдера и Шлосарека?

Је л' да их се и сам гнушаш,
(То бар до сад ниси крио)
Ал' опет си с њима, је ли? —
Човечанство усрећио...

Ни сам не знаш какав ти је
Овај земни подвиг био,
И шта ли си потомцима
У аманет оставио.

Ти си глед'о где владари
Са тренова гордо славе,
И слободу рода свога
И дају, пљују газе;

Изиђу га из туђине,
Ил' презреном што је био
Држеју се неби ли им
Крону кудеба уделио.

Видео си како круна
С „апостолских“ глава слеће.
А из крви народ диже,
И на главу опет меће.

Па за силну крвцу своју,
Потоцима што су лили,
„Апостолски“ кручносци
Синциром их наградили...

Гледао си разбојишта,
Гдје се јуде за крст боре;
Гледао си деце своје
Разна чуда и покове.

Али нашто да ти ређам,
Све што прошлост твоја крије;
Једино је добра твога
Запамтио нико није.

И кад дође доба оно,
 А близу је... часак који...
 Да те стратна смрт поведе,
 И с вечношћу мрачном споји;

Још ће дуго лажња вера,
 Да невине жртве коси,
 Вавилонско семе још ће
 Да паклени плод доноси.

По обичном реду само
 Место ће се твоје знати,
 Ал' на гробу твоме неће
 Наше око заплакати...

Да ли с тога, што се ево,
 Већ помаља зора права,
 Или можда човечанству
 Час последњи откуцава....

Време јури својим током
 У незнане нами краје,
 А остају дела само
 За потоње нараштаје.

Па га црна клетва гони,
 И у мрачни амбиз баца;
 Ил' још нису искупљени
 Греси наших праотаца?!

Да по њима предке своје,
 Што у гробу давно труну —
 Са сузама споменеду,..
 Или презру, ил' прокуну...

Ал' кад мину наши дани,
 И веклѡвâ можда јата;
 Кад се здеру образине
 Са тиранства и разврата,

Век за веком у мрак тоне,
 И многе ће таме појати,
 А копрена мрачна вилина
 Подигнута неће бити.

Кад заблиста посред мрака,
 Светило ог наука свети,
 Човечанство када крене
 Правом циљу... правој мети;

Неумитни суд кад буде,
 Раздавао печат срама —
 Видеће га твој праунук,
 Ил' на теби, ил' на — нама!...

Петроград, 1899.

В. Ешкићевић.

ЦИГЛЕ ДВИЈЕ О ВЈЕШТИЦАМА.

Написао: Ђорђијан Вуксански.

И осим многих и чудесних прича, у којима наш народ — нарочито старе жене, износе разна страшила и чудеса, много се којешта говори и о вјештицама; с тога се ријеших, да — у колико ми буде познато, и у краћим цртама изнесем крваву историју тијех чудесних страшила на земљи! —

Свима готово ово ће доћи као обична, а у нашем народу свуда и добро позната ствар, али држећи, да ће многијема ово бити и новина — сасвим загонетно, то ми на прво мјесто стоји објаснити: шта су то вјештице. —

Вјештице су — по самом облику — обичне, — као у опште и све остале жене, само се од ових разликују једино по томе, што све имају неки необити дар вјештине, неку тајанствену силу, којом могу и умјети: изжива човјека срце извадити, орла под облаке смести да падне на земљи; волове, у рало ухваћене, примамити по долини, и учинити им, да не тегле правилно, знаду тако вјешто погледати човјека у чело — међу очи, да се овоме одмах смете мозак у глави, дође му несвјестица, и поболи се; па још ако је њима то по вољи и — умре! и у опште чине таква чудеса, каква није могућа никаква смртна рука учинити.

Једино с тога: што тако чудесном силом обдарене жене, имају такву необичну *вјештину* и зову се: *вјештице*.

Вјештица не може бити свака жена; она се, дакле, рађа; а која ће ђевојка бити вјештица, то се одма може дознати: она се роди у црвеној кошуљи, коју „паметне“ мајке узму, осуше и оставе на сигурно мјесто, да се чува, јер у тој кошуљи стоји сва моћ и вјештина дотичне ђевојке, без које не би могла ни остати вјештица. но само дотле, док и ова кошуља траје; а чим се ова упропасти, и ђевојка, што се у тој родила, престаје више бити вјештица. Ако пак мајци није по вољи да јој кћер буде вјештица, а она узме ону кошуљу, и сјекиром је на пасје корито пресијече, и тиме јој украти све оне силе и

умјетности, којима су обдарене вјештице. Учини јој, дакле, да није вјештица!

Вјештица је било још прије рођења Христова, и свака живи у тајности, т. ј. за њих се не смије знати јавно, нити је ико смије обличити тијем именом.

Једном слушао сам ђе се повео говор о вјештицама. Једна бабетина причаше: „Душе ми, и тако ми је ђаволи не понијели, има вјештица и у наше село, ђавоља мања од десет, но се не смије зборити ништа, а једне године стрина приказа сваку и рече да је и она сама вјештица, па се диже хука проза село, и има бит' звек, но скочише и приклопише то, те од таде држи свако језик за зубе!“

Не само то да у народу нико не сумња, но што више свако (изузимајући мали број учених људи) сигурно држи, да заиста вјештица имаде пуно, а што се — веле — закључује по овим знацима:

а.) свака жена, која је вјештица, имаде један крст под нос, а тај крст сачињава онај олук, што је од носа, до дно горње рилице, и једна преко овога превучна вјештица, и тај природни крст најсигурнији је знак, да је то вјештица.

б.) жена, која не оне чести од леваг илима каквога јестива, што се српом одсијече, значи да је вјештица, јер оне — веле — нипошто не би окусиле од свога, што се српом реже.

в.) на Божић, или Ускрс, закрпе се на сиву иглу у горњи праг од цркве, или мјесто тога преврнути ћеремиду на цркву, те ће, усљед тога све жене и људи, који су вјештице, попадати, и тијем доказати да су вјештице.

г.) вјештице се не могу утопити у воду, макар их у најдубљи вџр убацио, те се и по томе може дознати, ако се све сумњиве похватају и побацају у воду.

Жена која се прокаже и изда саму себе за вјештицу, губи за навијек тај дџр, и не може више никоме наудити.

Најугодније вријеме за вјештице и њихов чудесни рад, јест Мџр ач (мјесец Март); оне онда кидишу свака на своју страну, и то ноћу; намажу се некаквом травом испод пазуха, коју држе у лонац, закопани под пријеклад од огњишта; свуку све аљине са себе, а расплету косу низ плећи, па онако голе појашу на вратила и иду низ поље, те са туђих њива преносе род на своје, или по кућа, те притискају и гуще чељад у постели, и одузимају млијеко из туђега кабла, па га прометну у свој, а оно се туђе претвори у сурутку. Све ово, оне чине тако вјештачки, да их нико не види и не осјети куда оне иду

и што раде, осим онога, што га притискују у постељу кад спава, а овај чује кад га ова притисне, но то му долази као у сан, те није у стању, да је скине са себе, или да се од ње брани.

Слушао сам на неком сједнику у селу, гдје се прича о томе: како вјештице притискују ноћу, те ће један, жалећи се на то, рећи: „Вала ми већ досади вјештица! Сваки вече, тек заспим, притиска ме, па ми не даде вздушит’; то ми живот одузе!“ — „Вала то не може бити! — примјети неки, а што мене не притиска? Ја се од тога заиста не бојим, — залуду ми свака прича — то није истина!“ — „Мучи, ками ти не био, а опрости! — додаде трећи. Не дај боже зле уре и не притискала те ни да’ Бог, а казала би ти она како се Бог моли! а да не знаш лави што учиње Н...? она га притискаше сваку ноћ, те он — пошто му додија, узе камиш покрај себе у одар, па остаде сву ноћ будан, да је чека, кад испред саме зоре дође је, те сврх њега у одар кубац! а он ти је ухвати лијевој руком за руку, а одовуд’ камиш из десне, по врх главе: тајт! и сјутрадан чуће на главу звоно: дау!... дау!... Што је оно!? — рекоше баба К...? Бог јој душу опростио“

И још неко каже да је С...? ухватио вјештицу ње иде по долини у сред долине и она се вратило, и мрмолила нешто кроз шеницу; хтио је убити, али га она огријешила, да је не прокаже, па јој је опростио. Тако је — рече неко — и баба Љ...? огријешила покојнога Г. кад је ови ухватио у мијех, кад је једну ноћ дошла била да га дави, и он јој опрости, а она му је даровала најљепше чарапе за то!!...

Ова чудеса вјештице чине у скупу, или свака засебно; и том приликом промећу се у сваку живину, у какву која хоће; Сад је: мачка, а сад црна кокошка, тица, миш, или која било животиња. Вјештице могу дјејствовати овако у виду праве жене, а обично се промећу у какву живину онда, кад је нужно, да се ради какве било сврхе провуку кроз које се не може обична жева провући. Од саме величине дотичнога пролаза зависи: дали ће се она прометнути у мању или вишу животињу.

Зватне штете и грдна зла чине вјештице ње их има, а особито се навађају на свој род, и најприје изију своје срце (синове) па онда и друге својте, а туђему и мрзnome не могу наудити; зато их онако ужасно и куну: „Вратило им пас, а

уривак штап“, „Добро се опапелевале!“ „Субота их смѣла!“ и:
„Своје срце, тамо оне изјеле!“ . . .

„Паметни“ и „домипљан“ народ, не само то, да је пронашао и начин, дознати вјештице, но што више, којим ће се сачувати, да му ђне „погануље“ не науде. Како ћеш се сачувати од вјештице, да ти не науди, најлакше ћеш дознати по овоме народом утврђеноме правилу :

а.) Кад сретеш неку жену, за коју мислиш да је вјештица, ваља ти добро натући капу на главу, и покрити чело намрштено; нипошто се не насмијати, но је погледаги мрко попријеко па ти онда не може ништа.

б.) Кад вјештица стане босом ногом на влажну земљу, а ти — али да не види она — изрежи јој ону стопу и преврни на исто мјесто, т. ј. преокрени тако, да она земља, што је била унутра, остане сад горња, пак од исте ограничене стопе узми један грумичак земље, раствори у воду, и три јутра засопке попиј на штерца, али не говорећи ништа, и онда си спасен од ње, али не од других; с тога јужно свима изрезати стопе, па да човјек остане слобода.

Нашло би се и још вјештица и тригера, но довољно је и оволико, а некеме и више.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

НАРОДНЕ УМОТВОРИНЕ

СРПСКЕ НАРОДНЕ ЈУНАЧКЕ ПЈЕСМЕ.

Вук Брајотић и ага од Медуна.

Књигу пише ага од Медуна,
А шаље је у Васојевиће,
На бијелу Брајотића кулу,
На рукама Брајотића Вука.
У књизи га ага поздрављаше,
И овако њему говораше:

„О чу ли ме, Брајотићу Вуче,
Ја сам чуо, па сам разумио,
Да ти имаш вјереницу љубу,
Друге нема виле и горчице,

А камо ли буле, и три сиње;

И да имаш претнају турчина,
Далекога Крајини нема,

У турчина ни у каурину —

Треће добро у срци оружје,

Што таквога нема у друбога,

У турчина ни у каурину —

Таква добра за вас не требају,

Но за Турке који господују.

С тога теби ову књигу пишем,

Да ми пошљеш три добра јунака,

Ако л' ми их нећеш оправити,

А ти ајде Стравчу високоме,

На широком крсту Илиноме,

Да јуначки мегдан дијелимо —

Собом узми кићену Брђанку,

Ја ћу узет' бијелу кадуну —

Ко добије, нека води двије,

Ко погине дома да га није.“

Књига пође земљом по ћенару,

Докле дође у Васојевиће,

На бијелу кулу Брајотића,

На јунака Брајотића Вука.

Бад је Вуче књигу разумио,

И видио што му ситна пише —

Одиста му мила не бијаше,

Нит' му опет необична била,

Јер је јунак и мудар и храбар,

Мегдану се добро научио,
 Па се књизи гротом насмијао
 И овако јунак говорио :
 „Виђи аге, кукала му мајка
 У што ли се туре заумило,
 Да он љуби китну Анђелију
 За живота Брајотића Вука!
 А пита га остарала мајка :
 „О мој сине, Брајотићу Вуче,
 Окле те је књига допанула?“
 А Вуче јој по истини каже,
 Што му пише ага од Медуна.
 Добра мајка, па рађа јунака,
 Па јуначки њему проговара :
 „О мој сине, Брајотићу Вуче,
 Немој послат' китну Анђелију,
 Ни твојега претила дорина,
 Нити твоје свијетло оружје,
 Докле ти је на рамена глава,
 Но ти њему ајде на мегдану,
 Па што Бог да и срећа јуначка.“
 Тада Вуче на ноге скаче,
 Па он сједе у своју китну,
 А китна му каже :
 „Ситну књигу по кољеничара,
 Да у њојзи ово проговара :
 „Курво једна, ага од Медуна,
 У што си се, туре, заумило,
 Те ми силно и бијесно пишеш,
 Да ти шиљем три добра једнака,
 Кунем ти се свачим на свијету,
 Нигда ти их оправити нећу,
 Докле ми је на рамена глава,
 Но ми брже ајде на мегдану,
 На високу Крсту Илиноме,
 Да јуначки мегдан дијелимо,
 Собом узми бијелу кадуну,
 Ја ћу узет китну Анђелију.“
 Па за књигу књигonoшу нађе,
 И даде му жуту маџарију.
 Књигonoша књигу дофатио,
 Па је одма на ноге скочио,
 Те поита и ноћу и дању,
 Докле дође на граду Медуна.
 У најљепши вакат долазио —
 Међу акшам и међу јације,
 Када ага бјеше за вечером,
 Па се с кадом својом разговара,
 И овако њојзи проговара :
 „О кадуно, моја љубо мила,

NACIONALNA
 BIBLIOTEKA

CRNE GORE ĐURĐE

CRNOJEVIĆ

Јеси л' чула бољега јунака,
 Од твојега милог господара,
 Господара аге од Медуна?⁴
 Но кадуна њему проговара:
 „Господаре аго од Медуна,
 Срамота је у те и гледати,
 А камо ли с тобом говорити,
 Али оћу кад ме ноћас питаш:
 Дobar јеси, крајина те фали,
 Ма сам чула бољега јунака,
 На Лопате у Васојевиће,
 Баш јунака Брајотића Вука.
 Ја сам чула ће говоре људи:
 Кад му било петнаест година,
 Добио је петнаест мегдана —
 Од тебе је бољи, господаре.“

Кад то чуо ага од кадуне,
 На каду се грдно наљутио,
 Па је срдит на ноге скочио,
 За б'јелу је руку дофатио,
 Па из чизме бича дофатио,
 Те с њим бије оштре кадуну:

Стаде писка кадуну,
 Када му дође до кадуна,
 Дов везица алка на вратима,
 А пендикшу књигоноша млади,
 Ал се ага не чуо чињаше,
 А кадуну све болје оштраме.

Тад кадуна њему проговара:
 „Чуј, Турчине, ага од Медуна,
 Ено алка цука на вратима,
 Па не смијеш отворити врата,
 Но се бојиш књиге од каура.“
 Тада ага пуштио кадуну,
 А потрча низ бијелу кулу,
 Те на кули отворио врата,
 А уљеже књигоноша млади,
 И Турчину „добро вече!“ виче,
 А Турчин му здравље прифатио,
 Књигоноша опет говорио:

„А Бога ти, турска сератлио,
 Ђе је кућа аге од Медуна,
 Е сам невјешт у Медуна града,
 Не могу му кулу поголити?“

А рече му ага од Медуна:
 „Невјешт јеси, ма си оогодио —
 Ја сам главом ага од Медуна.“
 Књигоноша књигу му додаде,
 Тада Турчин књигу дофатио,
 Па отиде у шикли одају,

Те је б'јелу карту распучио,
 Кад видио што му ситна пише —
 Ни мало му мила не бијаше,
 Ма му мила за невољу била,
 Па кадуни ријеч проговара:

„Устај, кадо, спремај се за пута!
 Јер ме ситна књига допанула,
 Од онога Брајотића Вука,
 Он ме зоје на мегдан јуначки.“
 Па на млађе вику учинио:

„Слуге моје камо и слушкиње,
 Спремите ми м'мурна ђогина.“
 Одма млађи на ноге скочише,
 Те мамурна ђога опремише,
 Ал' ни ага не сједи залуду,
 Но се спреми на бијелу кулу,
 А кадуна пође у одају,
 Па се була стаде наређиват:

На се тури одијело дивно,
 Одгјело па јој поднијело;
 Кад се млада наредила била,
 Тад кренуше низ бијелу кулу.
 Кад сиђоше на тврди агају,
 Тада млађи кање граве доше,

Ордајаше увелом зауздише,

А кад ага прифати ђогина

Приведе га ближикому камену,

С бисмилетом сједи кадуна,

А кадуна на њена гаврана,

Па отолен оба окренуше

И камене Куче претурише,

Док дођоше Стравчу високоме,

На Илину крсту широкоме —

Ту је ага шатор разапео

И под њиме трудан починуо.

Таман сио и одпочинуо —

Кад ето ти Брајотића Вука,

И његова китна Анђелија.

Када Вуче шатор опазио

И под њиме агу од Медуна

Тада грлом бијелијем виче:

„Чуј, Турчине, ага од Медуна —

Устај, курво, појаши ђогина

Ајде к мене да се сијечемо!“

А кад зачу ага од Медуна,

Тада Вуку ријеч говорио:

„Ајде, Вуче, одјаши дорина,

Да пијемо црвенога вина,

Имаћемо када умирати,

Један другом живот узимати.“

Опет рече Брајотићу Вуче:
 „Ајде, аго, немој лудовати,
 Не дођосмо крсту Илиноме,
 Да пијемо руменог вина;
 Ја сам има и на дому вина,
 Да си дао мене мировати.“
 Па паракну претила дорина,
 А привати копље од мејдана,
 На копље му шатор покупио,
 Преко себе у траву бацио,
 Наљути се ага од Медуна,
 Па од земље на ноге скочио,
 Па појаха мамурна ђогина,
 А потеже сабљу од мејдана,
 Па се нагна јунак на јунака,
 Турчин ага на бијесна вука —
 Копљима се по једном гађаше,
 А по другом сабље дофатише,
 Ђе се срели ту се ударили,
 Погнаше се на мегдан јуначки,
 Ал' што чини Брајотићу Вуче —
 Салијеке агу од Медуна,
 Удари га сабљом у мејдана;
 Кад га јако што ударише —
 Кад од њега сабља искакаше.
 На њега је панцијер кошуља,
 На њуду је Вуче одорце,
 Испод сабље огаз одорце,
 Запаљује гриву на ђогину,
 И на земљи ђетелину траву;
 А кудијен ага удараше,
 Онудијен долама пуцаше,
 А испод ње крвца проливаше
 По по литре мяса искакаше,
 Виђе Вуче да је погинуо,
 Па повика: ао мени мајко!
 Ђе ме Турчин доби на мејдану,
 Докле вила са Жијова викну:
 „Побратиме' Брајотићу Вуче,
 Не помаже ни отац ни мајка,
 Већ Бог јаки и бијела вила —
 Но видиш ли, мили побратите.
 На агу су панцијери љути,
 Те ти не мож' њега погубити,
 Него гледај, мио побратиме,
 Нећеш ли га како уграбити
 Сабљом бритком по десници руци,
 Иза шаке ће панцијер веже.“
 Кад то зачу Брајотићу Вуче,
 Тада Вуче помами дорина,

NACIONALNA
 BIBLIOTEKA
 CRNE GORE
 ĐURĐE
 CRNOJEVIĆ

А доћера ближе до Турчина,
 Па га сабљом једном ударио
 За балчаком по десници руци.
 Тако му га Бог и срећа даде —
 Окиде му иза шаке руку,
 Те му паде и сабља и рука.
 Кад Турчину ране одољеше,
 Жив се наже, па се пренеможе,
 Те он паде под коњем ђогином.
 Кад то виђе Брајотићу Вуче,
 Одма скочи од коња дорина,
 Да Турчину посијече главу.
 Виђе ага да је погинуо,
 Стаде кумит Брајотића Вука:
 „Богом брате, Брајотићу Вуче,
 Опрости ми живот на мејдану,
 Остаде ми самохрана мајка;
 Ти си мене на мејдан добио,
 На поклон ти претили ђогине,
 На поклон ти панцијер кошуља,
 На поклон ти моја бјела када.“
 А кад зачу Брајотићу Вуче,
 Дobar јунак за браћу до мио,
 Прости ми живот опростио
 И паде га на пешкеш мејдани —
 Нит му узе сабље ни ђогина,
 Нит му узе панцијер кошуљу,
 Но га посла на Медуну дође,
 А Вуче се натраг повратио,
 Право здраво у Васојевиће,
 На Лопате селу јуначкоме.
 А кад ага на Медуну дође,
 Он са мора добави доктора,
 Те се вида за годину дана;
 Па кад десну руку извидао,
 Он је опет књигу направио,
 А посла је у Васојевиће,
 На рукама Брајотића Вука
 И у књигу ага говораше:
 „Јеси л' чуо, Брајотићу Вуче,
 Да сам десну руку извидао,
 А лијеву сјећи научио,
 Но ми опет иди на мејдану,
 На широку Крету Илиноме
 Собом узми китну Анђелију!“
 Кад је Вуку књига долазила,
 Те видио што му ага пише —
 Одма скочи на ноге јуначке,
 А на млађе вику учинио,
 Да му одма опреме дорина;

Па дозива китву Анђелију:
 „Устај, Анђе, спремај се за пута!
 Да идемо Крсту Илиноме,
 Еме ага зове на мејдану,
 Да и опет мејдан дијелимо.“
 Када зачу млада Анђелија,
 Одма се је за пут опремила,
 И Вуче се дивно опремио,
 Па их ето низ бијелу кулу,
 А млаћи им дора изведоше.
 А кад Вуче дора дофатио, —
 Прекрсти се сједе на дорина,
 А за собом тури Анђелију,
 Па је три пут опасао пасом
 И четвртом од сабље кајасом,
 Да је пољем вјетар не обали.
 Па својега окрену дорина,
 И ето га низ Васојевиће,
 А претури воду од Брскута,
 Подприми се Стравчу високоме,
 Докле дође Крсту Илиноме,
 Ал је први Турчин долазио,
 И зелени шатор дохватио,
 А кад га дохватио први Турчин,
 Сабљу му га бијелу дадуна.
 Када Вуче шатор угледао —
 Сиде с коња китву Анђелију,
 Остави је у травама гаву,
 Па он грлом виче са дорина:
 Побратиме, ага од Медуна,
 Ајде, курво, мени на мејдану,
 Е ми не даш с миром мировати,
 Но ме често зовеш на мејдану“
 Поче ага нешто ђетињити,
 Но му не да Брајотићу Вуче,
 На шатор му загон учинио,
 Обали му шатор на врх главе.
 Тад устаде ага на ногама,
 А дофати сабљу од мејдана,
 Па мамурна посједе ђогина,
 А на Вука јуриш учинио,
 Да његову посијече главу;
 Ал се Вуче сјећи не даваше,
 Но дочека агу од Медуна —
И лијезу окаде му руку,
 Па га десном руком дофатио,
 Обали га под коња ђогина,
 Да му русу посијече гтаву.
 Опет куми ага од Медуна:
 „Не за Бога, Богом побратиме,

NACIONALNA BIBLIOTEKA
 CRNE GORE DURĐE
 GRANOJEVIĆ

Опрости ми живот на мејдану,
 Да ја идем на Медуну граду,
 Да сахраним остаралу мајку.“
 Одиста га Вуче пуштит шћаше,
 Но му не да Китна Анђелија:
 „Не пуштај га, Вуче господаре,
 Јер ако је руке изгубио,
 Би некако ноге научио,
 Би те опет нашла бољоглава.“
 Тада Вуче љубу послушао,
 Те агину главу окинуо,
 Па му узе панцијер кошуљу,
 И узе му сабљу оковану,
 И узе му претила ђогина
 И узе му бијелу кадуну.
 Тада Вуче појаха дорина,
 Анђелију тури на ђогина,
 А пред њима бијела кадуна,
 Па их ето у Васојевиће,
 Право здраво на Лопате равне.
 Кад дођоше на бијеле дворе,
 Гле да видиш Брајотића Вука,
 На булу се ашик учињо,
 Милдија му него Анђелија,
 Понаврати кадуну браво,
 На дворица у шикли сину.
 Кад у јутру дан и зора била —
 Побратиме Брајотићу Вуку,
 Па се шета по табакерици,
 Сам се шета, сам се разговара,
 Крупно нешто учи у памети,
 Док овако поче говорити:
 „Вјера моја тако ми помогла,
 Ишћераћу дилбер Анђелију,
 А покрстит бијелу кадуну,
 Покрстити и узети за се.“
 А чула га остарала мајка,
 Па је сину Вуку говорила:
 „Не, за Бога, мој милосни сине,
 Немој узет буду кадуну,
 А оћерат дилбер Анђелију,
 Срећа те је с њоме послужила,
 Срећна ти је на мегдану била;
 Но ако ћеш мене послушати —
 За то ћу те, сине, свјетовати:
 Знаш, ти имаш Богом побратима,
 Побратима Мекић Ибраима,
 У бијелу Колашину граду,
 Па му пиши лист књиге бијеле,
 Нека дође на лопате равне,
 Те му даруј агину кадуну.“

NACIONALNA
 BIBLIOTEKA
 CRNE GORE
 BIRČE
 CRNOJEVIĆ

Кад је вуче мајку разумио,
 Он је одма књигу направио,
 А посла је граду Колашину,
 На рукама Мекић Ибраиму,
 У књигу га Вуче поздравио,
 Још овако њему говорио :
 „Јеси л' чуо, мио побратиме,
 Ђе посјекох агу од Медуна,
 И узех му бијелу кадуну,
 Доведох је у Васојевиће —
 Па ти с тога ову књигу пишем,
 Ти покупи киту и сватове,
 Ајде ш њима у Васојвиће,
 На мојему двору каменоме,
 Е те мислим, побро, оженити,
 Са бијелом агином кадуном.“
 Кад је Вуче књигу пакитио;
 Он за књигу нађе књигоношу
 И овако њему говорио :
 „Чу ли мене, млади књигоша,
 Ајде итај и ноћу и дању,
 Докле доћеш граду Колашину
 На дворе Мекић Ибраима,
 Те му даш књигу и сватове.“
 Кад је доша књигу давати,
 А кад дође на Колашину граду,
 А кад дође на Мекића кућу,
 И ту Мекић Ибраима нађе,
 Те му ситну књигу пократио.
 Кад Ибраим књигу проучио,
 Мила му је на свијету била,
 Па се баци руком у џепове,
 Те извади три дуката жута,
 Дарова их младом књигоноши,
 Па покупи неколико свата,
 Ш њима пође у Васојевиће,
 На бијеле дворе Брајотића.
 Ту га Вуче дивно дочекао.
 А још љепше даром даривао —
 Дарова му бијелу кадуну.
 Отоле се Турци повратише,
 И бијелу каду поведоше
 У бијела града Колашина.
 Оженише Мекић Ибраима.
 То је било кад се учинило,
 Кад се старо јунаштво радило,
 Али нама мир и здравље било.
 Свуд нас, браћо, средло и пратило
 И на сваком мјесту веселило!...

Приближежно: Мираш Ђукић, Васојевић.

СРПСКЕ НАРОДНЕ ЖЕНСКЕ ПЈЕСМЕ.

Из (Загарача.)

I.

„Ој ђевојко прно око!
 Греде ли ти сан на око?
 — Греде мајко, спат' не могу!
 — Оли (sic = хоћеш ли), шћери, да т' удајем?
 — 'Оћу, мајко, баш ти фала!
 — Оли, шћери, за орача?
 — Нећу, мајко, већ не збори!
 Орач оре ваздан драги,
 А у вече трудан дође!
 — Оли, шћери, за копача?
 — Нећу мајко, већ не збори!
 Копач копа ваздан драги,
 Па у вече маћ' не може!
 — Оли, шћери, за чобана?
 — Нећу, мајко, већ не збори!
 Чобан чува ваздан драги,
 Киша лије чобан гњије!
 А у вече мокар дође!
 — Оли, шћери, за трговца?
 У трговца доста пара!
 — Нећу, мајко, већ не збори!
 У трговца доста пара!
 — Оли, шћери, за главарца?
 — Нећу, мајко, већ не збори!
 Главар сваком измењари —
 Дома никад не доходи!
 — Оли, шћери, за терзију?
 — Оћу, мајко, баш ти фала! —
 Терзија је лако момче,
 Иглица је лака ра̀на!...“

II.

О ђевојко прелијепа,
 Што си тако преблиједа?
 Ал' си сунцу косу плела,
 Ал' мјесецу дворе мела?
 — Ни сам сунцу косу плела,
 Ни мјесецу дворе мела,
 Но сам стала, па гледала,
 Ђе се игра гром и муња,
 Муња грома надиграла,
 Свема трема јабукама,
 Ни су зреле ни зелене,
 Да су зреле би падале,
 Ка' но сузе ђевојачке!

III.

Прођох проз гору — не знам проз чију,
 Нађох ђевојку — не знам чија је,
 Стадох на ногу — не знам на коју,
 Врисну ђевојка — не знам што јој је,
 Требало би јој јагње печено,
 И кокошица непроносница
 И младо момче неожењено!...

IV.

Расла јела, да је више нема,
 Под њом Мара, да је лепше нема,
 Цар је проси, Мара се поноси;
 На Лазара до три мане кажу:
 Једна мана: боли Лаза глава,
 Друга мана: нема Лаза мајке,
 Трећа мана: не 'хоће га Мара!...

V.

Дремала-дрема, цара дворила,
 Цара дворила, гонцу држала,
 Гонцу држала, па је расла,
 А из руке јој гонца испала,
 Ђе гонца паде, ту зеља поруче,
 Ђе зеља пуца, ту ружа ниче,
 Цару жеу гонца, а гонца јеу,
 Царева шћерца каваз дијаше,
 Каваз шијаше Јова гледаше,
 Ал' јој говори терзија Јово:
 Царева шћери, што си малена?
 Да си велика, моја би била!
 — Узми ме, Јово, бићу голема!
 И мајка ми је још мања била,
 Па је узрасла тату љубећи!...

VI.

Игра коло пред градом Ботором,
 У то коло Дамјанова Јела;
 А каква је Дамјанова Јела:
 Висином је коло надвисила,
 Љепотом је коло надбачила,
 Мудрином је коло надмудрела,
 Али пуца из кола Никола,
 И убијо Дамјан капетана,
 Дивно га је Јела ожалила,
 Ожалила, па га саранила,
 Над главу му цркву оградила,
 Над појасом руже посадила,
 На дно нога жубер-воду ладну;

Ко је стари, да се Богу моли,
 Ко је млади, да руже мирише,
 А ко жедан, да водице пије;
 А за душу Дамјан' капетана
 А за здравље Дамјанове Јеле!...

VII.

Што се оће јаду томе,
 Кад ђевојку глава боли?
 — Да се стисне да преболи!...
 Што се 'оће јаду томе;
 Кад ђевојку очи боле?
 — Да се љубе да преболе;
 Што се оће јаду томе,
 Кад ђевојку дојке боле?
 — Да се прште да преболе!...

Приближежио: Ђуричковиќи.

НАРОДНЕ ПОСЛОВИЦЕ

(скупљене у Црној Гори (и околним) чном реду.)

NACIONALNA

BIBLIOTEKA

CRNE GORE ĐURĐE

CRNOJEVIĆ

Свака тица своје птице до гавија
 Свакоме своје, а мени моје.
 Све делије у димије, а у кућу брашна није.
 Скоруп не пуштаје масти, док му се заглави.
 Станио се, ђе кокошка звоно носи.
 Стан ти за црно море.
 Свакоме своја навака.
 Смео би рог војске.
 Са својим добром пријатеља ђе драго.
 Справи манитога на пут, ајде за њим уз пут.
 Сто мисала, главу не ломе.
 Стриже као Маркова сабља.
 Стари дуг нова плата.
 Сваки креће, а ни један неће.
 Такви ми се не рађао ни под Спушку главицу.
 Тешко брату без брата.
 Ту је као на горњу плочу.
 Ту је ка' под мост.
 Тако ми Бога, који без ишта суди.
 Трупа купа, пуна рупа.
 То се зна, као попу бѣр.
 То је готово, као попово.
 Триста бега на Херцеговину, а кад беже Љубовићу дође, ту не'маше
 бега ђавољега.
 То су горње ријечи.
 Тако ми онога, те не можемо подијелити.

Тако ти крста, до малогa прста.
 У ковача најгоре сјечиво.
 У девет (синова) хвала, а у једнога рана.
 Уз добре је плећи лако војевати.
 У што га видиш, у то га пиши.
 Удрише се бруке на чибукe.
 У град кад оћеш, а из града кад ти реку.
 Црна капа, зла прилика.
 Чија снага, онога и правда.
 Цара цара, а ђавоља пара.
 Што си ми, што сам ти.
 Што обрети, то омети.
 Што стеци, то испеци.
 Што би хтио, кад би смио.
 Што очи виде, душа не пати.
 Што је с народом, све је лијепо.
 Што погача више чека, бољегa госта дочека.
 Што је пара, али двије!? — е ма што ћу, кад је није.
 Што је туђе, није твоје.
 Што је од више, ни то не задише.
 Што му је на ум, то му је и на друм.

Ђорђе М. Драговић.

NACIONALNA
 BIBLIOTEKA И Р И Ч Е.
 CRNE (Горњо-Босанска) (Др. Велики Београд.)
 ПОГОДИО НА ЧЕМУ СТОЈИ.
 CRNOJEVIĆ

Сјеђели неколицина око ватре у вече, а на поље била јака цича — међава са снијегом. Тада ће рећи један пристар човјек момчету:

— „Ја бих погодио на чему стојиш, да изидеш сад пред кућу, а да не гледам гдје си!“

— „Не би!“

— „Бих.“

Препоричу се и напошљетку се зарекоше, који узлаже, да даде опкладу. Тада момче изађе пред кућу, па да се би они искрај огња виђели како ће се намјестити, затвори врата за собом, па се онда уконтча тако, како по његовом мишљењу неће онај стари погодити никако, какав је положај тијела заузео, — попери се на главу и на руке, а ноге право навише. Па онда довикне староме:

— „Сад погоди на чем стојим!“

— „Чекај мало, нека се смислим“ — рече онај искрај огња, па прогнуну жар пред собом, да се боље грије, а протрља брке, а онај једнако стоји и мрзне се.

— „Ајде већ погоди ли!“

— „Сад ми је на врх језика, но чекај, док се сјетим, сад ћу на-ви час.“

Тако је онај непрестано питао и мрзнуо се од зиме, док му се већ заледеше брци од зиме, па кад више не могаше трпјети, срдито рече:

— „Оли већ тога ђавола погађати, е се укочих овдје од зиме, што чекаш, а река си и зарека се, да ћеш одма погодити, но угађи ако ћеш, што си ту објесио брке ка стари мачак?“

— На злу памет!“ — рече старац и загуши се од смијеха, а и сви остали да попуцају од смијеха како се она; мрзне од зиме, а како овај лијепо погоди на чему стоји. Онај сиромаш за и злочест уљеже у кућу, а вилице му цвекотаху од зиме — у мало што зубе није поломио! —

Побркала рачун.

Једна дјевојка носила на пазар каба млијека да продаде, а за паре да купи што јој се најбоље допане, а могне га исплатити. Још у путу она почне рачунати, како би најљепше трговала, па почне овако рачунати:

Сад ћу продати ови каба млијека и уфатићу за њега три гроша, па ћу купити једну пиплицу и двадесет јаја, па ћу је налећи и извести двадесторо пиплади, па ћу их подићи и продати пар по пет шестица, то је десет пџри пет фиорина; паћу тада лијену шарену рашу купити са широким депом на стегно; једну кошуљу од ћенара и један свилени трамблос и капицу од фиорина — нову тринку! — и футо на гамухе; и златне брнице, а пробила сам уши; фанелу од мреже; јакету од велуда, и још што ми се год допане, ако ми остане пара иза овага! — Па пошто то купим, лијепо ћу се ођести, па поћи на коло, па ће момчад да грабе, који ће са мном играти, па ће да ме гледају, а ја њих нећу, па ће њима бити жао, па ће се примаћи једно момче код мене, па ће ме пипнути за руку: „пошто ова роба, дјевојко?“ — А ја ћу се изгнати и рећи: „Ајд' се вуци отолен, није ова роба за тебе!“ — Па хоће да практично казати, како ће се осјекнути, тресне собом и кади млијека на сред пута — пљус! — до ђавоље капље просе се млијека на три оде у сто коматина — свака дуга на своју страну! —

И тако се побрка рачун, што је цурица водила у памети од куће до пазара.

Коме је суђено.

Поша ти један сељак на Петков-дан у цркву, а то му је била слава, па узео собом пуње, проскуру и свијећу у торбицу, да предаде и да се помоли Богу. У путу нешто сврати, а торбицу остави на један кам, но чим мало одаљи, једна кучка бахне и ћапи ону проскуру у зубе; а овај кад види из свега грла повика: „Ај света Петко, понесе ти кучка ручак!“ Но кад виђе е не може друго ништа рече: „Ану га нека — може му бити, није коме је речено, но коме је суђено!“

Богу фала.

Обичај је народни кад ко умре, онај што иде на жалост, да рече близики умрлога: „фалај Богу!“ — А кад је какав радосни глас и весеље: „Богу фала!“ — Једном неколицина пошли на покајање једноме пријатељу, па пошто престане лелек, један од њих, тобож понајмудрији — да утјеши ожалашћену породицу рећи ће: „Богу фала, пријатељу, е ве нађе ова жалост!“ — А покајнице и ако бјеше жалост сви да попуцају од смијеха.

Приближежио: Т. Казиа, учитељ.

К Њ И Ж Е В Н О С Т

К њ и ж е в н е б и љ е ш к е.

Пјесме *Милете Јакшића*; Велика Кикинда. Цијена?

Милета Јакшић спада међу бољим нашим млађим пјесницима. Јак је у сликању природних љепота, вадећи из њих компарације подесне човјеку, нарочито предмету своје љубави:

Ваздух трепти... ноћна птица
На далеком кличе жалу,
Чун се љуљне, вал заблиста,
Па се погне на обалу;
Прошапће јој тајне речи,
Ороси је и пољуби,
Ал' се савив натраг врати,
Па се у дну води губи —
И ућути

Он вам радо пјева, о ружици, градини, славују,

„И о вили што блусти
Тражи свога заручника“

само што нас ова „Национална Библиотека Црне Горе“ даје на „Русалку“ Пушкинову.

Што год даље читам Јакшићеве пјесме, све нас то јаче заводи у меланхолију. Ваљда пјесник идући стазом живота, сrete трње, заболде га своји јади, те заборави на туђе. Она душа, која је и мрва на свом путу чувала, да не згази, готова била да згази сваки уздах цвијетка, на сваки трепет листа: видећи ништавило живота и сурово срце свијета — сама је принуђена срушити своје њежне осјећаје, који уздижу пјесника над нама, обичним смртницима:

Залуд те подејећа цвет на твојој стази
И подиже на те своје очи неме,
Њега равнодушно твоја стопа гави,
Тупо, без жалости, као и само време!

Књизи има 186 страница in octavo, а цијена јој је? — Топло је препоручујемо.

Пјесме *Богдана Крајишника* „Крајишнице.“ У предходном броју нашег листа ми обратисмо пажњу пјеснику на избор друге књиге, која је сада пред нама. И заиста као да нас је послушао. Рекли би, као да у већини пјесама преовлађује дозвољена тенденција, али би се тим прије огријешили, кад му не би признали врући патриотизам, по коме свијетлим надама гледа у будућност.

Пјесник препоручује слогу братинства, најзаноснијим жаром своје родољубиве душе истиче муке и патње своје домовине; истиче племените борце за идеју српску и Србин, као такав, сваки му је мио и драг.

Српска мис'о, српска слава —
То је мени Бог;
То ми нико срушит' неће,
Док је жића мог!..

Час ево га на Ловћену поред гроба Владике-Пјесника; час га ето на Авали, тамо полаже вијенце на гробове преминулих јунака; час га ето поред хучне Неретве, па слуша тужан, како она носи уздахе његове домовине, па се вије опет нешто Ловћену, те му пјева звуцима јасним вјековну борбу за неокрвљену слободу:

На олтару томе — Црногорац први
Притио је жртве, живота и крви,
И дигао стубе што ће вјечно стати
Имену српском славу подизати.

Други дио садржи у себи љубавне пјесме. Аморове стријеле жестоко су пјесника ошинуле.

Трећи дио богат је сликањем природе, и има више дидактичко-морални карактер, премда у неким прелази у апатију, сувише је сантименталан. Тужи се на злобу, лаж, невјерство, те плаче за поштењем и чашћу:

Живота су мога огорчани дани,
Усахнуо извор радости и среће —
У свијетлом храму пријатељства чедног
Кавдило се гаси и трну се свјеће...

Еле, што даље и смотреније, све једрије, заносније и звучније. Честитамо младом Крајишнику и књигу препоручујемо. Има 109 страница, а цијена јој је?

Свеш. Ђоровић. — Двије шаљиве игре (1) **Поремећен план** и 2) **Издаје стан под кирију**. Ово су двије шаљиве игре у по једном чину. У првој шали **НАЦИОНАЛНА ВИБЛОГТЕКА** извеснога типа двају удовица, које конкуришу једна другој за рачуна удадое својих шћерка. Нарочиту силу комедије даје својим интригама и интригама кућне — Срећко, који од њих самих ствара другу комедију. Све се то свашава разочарањем женскадије, јер млад судач, на кога је сва тежина паде, случајно изјављује, да има жену и дјецу. — Сиже друге игре је врло идентичан са сиже-ом прве. Не можемо се помирити с улогом старог ћелавог професора, гдје се пред својима ђацима пушта у љубанну историју. Мора да је тотално морални банкрот, ван сваког чувства авторитета и позива, па да се пушта у онако исмијавање од својих ученика. И како наивно заборавља на њих, те, противан њиховом присуству, опет са њима конкурише непознатој женској, док се не заврши опет разочарањем, узевши женску qui pro quo — младу лијепу собарицу мјесто старе набијељене наџак бабе

Обадвије игре намијењене су друштву „Гусле“ у Мостару. Заиста подмирују пажњу публике, те би имале мјеста и на нашој позорници као шаљиви и занимљиви, пуни хумора и поуке комади.

Балканска Царица у француском преводу. Послије руског, не мачког и италијанског превода дјела Књаза Николе I, Балканске Царице, ево гдје се јавља и француски превод, кога штампа La Revue d'Europe. Женски лист La Semaine littéraire напомињући овај пријевод, говори о том производу Књаза-пјесника сљедеће: „Књаз-пјесник овдје пјева славу земље, којом управља; грича вјечиту борбу са Турчином, који поред све своје силе, никада није могао покорити ово дивље парче земље. Балканска је Царица дјело врло просто и природно, али које не оскудијева ни величином, ни љепотом. Ту нећете наћи несретних жена, нита јунака са мршеним осјећајима и несигурном свијешћу, већ на против душа узвиза-

шених и бурних, које не попуштају у својим плановима. Мушка гордост влада срцима свих личности. Станко је издао; Станко се бори у отоманским редовима, гдје је постао папа и гдје га обасипају почастима: „Хајде за мном, вели он својој вјереници Даници, ја ћу ти ставити круну на главу.“ Али она, која је вјерна својем народу, одговори му гордо: Докле год будем остала Црногорка, ја сам царица.“ У овој драми има снажних стихова, који морају, на српском, звонити силно као звук трубâ...”

Док се тако француска литература тим дјелом заноси, дотле је Балканска Царица и међу Чесима стекла лијепи глас и иризнање. Како се из Брна у Моравској јавља, приказивао је ондје у чешком позоришту Никкола Симић са госпођом поједине одломке из Балканске Царице са толиким успјехом, да је на жељу тамошњег грађанства морао поновити исту преставу.

Одзиви пријатнијех успомена. — *Бекица Шобајић*: прештампано из „Оногшта“; Никшић, никшићска акционерска штампарија, 1899. Цијена 30 новч.

Књига је веома занимљива, јер садржи богату грађу из историје posljedњег рата црногорског и херцеговачког устанка. Браћа Шобајићи готово једини су код нас, што напором и вољом раде у датој области.

Ту се огледа чиста родољубива замисао, а никако славољубље и егоизам. — Нека им служи за част, скрећући пажњу езекуције свију наших незрелих наивних критичара. „*Српско зрно погача, камен по камен* палача.“

NACIONALNA

Из путничких *Видолика* Цетињски сватови написао *Драгушин*. Цетиње, К. Ц. Државна Штампарија, 1899. Цијена 20 новч.

Овдје је писац у пуном раздраганом српском-духу изнио своје рефлексije: како листом сва Црна Гора као у једном акорду слива радост своју са радошћу сретне Династије, приликом женидбе Црногорског Престолнашљедника Њ. В. Књаза Данила.

La Zedda e la dinastia dei Balšidi, studi storici documentati del prof. *Giuseppe Gelcich*. Spalato, tipografia Sociale Spalatino, 1899. Цијена 2/50.

Професор *G. Gelcich*, чувар старог дубровачког архива, издао је горњу књигу, пуну историјских података о старој Зети под управом Балшића и њихових додира с Млечићима и Дубровачком републиком. Ко би се користио овом књигом, нашао би лијепу грађу, коју би требао са резервом да узима, упознавши се предходно с нашим историцима, са којима се *G. Giuseppe* никако не сусрета, осим Чеде.

Српска Књижевна Задруга смјестила је у VIII-ом колу шљедеће радове: 1) Ивкова слава, приповетка Стевана Сремца; 2) Друга свеска приповедака Л. К. Лазаревића; 3) Друга свеска Слика из сеоског живота Јанка М. Веселиновића; 4) Исландски рибар, роман Пјера Лотија, у преводу Тилије Довијанићеве; 5) Воћке и воће, од Благоја Тодоровића; 6) Домаћа писма Доситија Обрадовића и 7) Лирске пјесме Симе Милутиновића Сарајлије.

Забавник Српске Књижевне Задруге, свеска XI-та. *Садржај*:

1) Давид Каперфилд, роман Ч. Дикенса, превео с инглеског Драгомир М. Јанковић (наставак);

2) Рат и мир, роман Лава Н. Толстова, превео с руског Милован Ђ. Глишић (наставак);

3) На прелому, прича О. Н. Чујмине, превела с руског Дар. П. Михаиловића (свршетак);

4) Виљем Вилсон, прича Е. Е. Поа, превео с инглеског Владислав Савић.

„Забавнику“ је за другу годину (свеска 7—12) цијена за све задругаре четири динара, или круне; за незадругаре седам динара или круна; уз то добротвори оснивачи и повјереници добивају бесплатно и лијепе тврде корице, кад се сврши која од дјела, односно свеска од дјела, која излазе у забавнику.

Већ одавна у „Бранкову Колу“ излази историјска расправа професора карловачке Богословије, г. Милутина Јакшића „Арсеније IV Јовановић Шакабента.“ Та је расправа општампата у засебну књигу од 240 страна, а продаје се 80 новчића. Обрађати се наруџбином самом писцу.

Историја Педагогије од К. Јелницкога, с рускога превео и допунио *Ж. Драговић*. Цетиње, К. Ц. Државна Штампарија 1899, цијена ф. 1·50 или три круне.

Књига износи преко тринајест табака in quarto, а обухвата собом цјелокупни раввој васпитања и наставе од прехришћанског доба, па до наших дана, обухвативши у исто вријеме раввој васпитања и наставе код руског и Српског НАСТАВНОГ ПЛАНА и савијестивог натписа, писац се држао руског текста, али је знатно и сасвим попунио према својим биљешкама из поменутог предмета, који већ неколико година сам развија у нашој Богословско-учитељској школи. *Ж. Драговић* је у овоме познат као трудољубив и савјесан наставник, те је и овдје показао **CRNE GORE ĐURĐE** лијеп успјех, а нарочито знатну услугу нашој школи, давши подесан уџбеник у рукама својих ученика. Вриједно би било сваком домаћину и домаћици, који су усвојили нашу азбуку, имати под рукама ову књигу, из које ће стећи правила васпитања и руководства за своју дјецу.

Изашли су из штампе школски уџбеници:

Читанка, за други разред основнијех школа саставио *Ђуро Поповић*. Друго издање. Прегледала и одобрила К. Ц. Школска Комисија. Цетиње, К. Ц. Државна Штампарија 1899. Цијена 30 новчића.

Познавање и његовање човјечијег тијела, за први и други разред основнијех школа према „наставном плану“ написали: *Ђуро Поповић* и *Андрија Јовићевић*. Прегледала и одобрила К. Ц. Школска Комисија. Цетиње, К. Ц. Државна Штампарија 1899. Цијена 10 новчића.

Познавање и његовање човјечијег тијела, за трећи разред основнијех школа према „наставном плану“ написали *Ђуро Поповић* и *Андрија Јовићевић*. Прегледала и одобрила К. Ц. Школска Комисија. Цетиње, К. Ц. Државна Штампарија 1899. Цијена 15 новчића.

Познавање и његовање човјечијег тијела, за четврти разред основнијех школа према „наставном плану“ написали: *Ђуро Поповић* и *Андрија Јовићевић*. Прегледала и одобрила К. Ц. Школска Комисија. Цетиње. К. Ц. Државна Штампарија 1899. Цијена 20 новчића.

Рачуница, за први разред основнијех школа израдили: *Буро Половић и Андрија Јовићевић*. Прегледала и одобрила **К. Ц. Школска Комисија**. Цетиње, **К. Ц. Државна Штампарија** 1899. Цијена 15 новчића.

Могу се наручити и купити код *Прве К. Ц. Повлашћене Књижаре Ш. М. Калуђеровића* на Цетиње (Cettigne Montenegro).

ПОДПИСКА НА 1900 ГОДЪ
НА ДУХОВНО-АКАДЕМИЧЕСКІЕ ЖУРНАЛЫ
„ЦЕРКОВНЫЙ ВѢСТНИКЪ”
И
„ХРИСТИАНСКОЕ ЧТЕНІЕ”

съ приложеніемъ

ПОЛНАГО СОБРАНІЯ ТВОРЕНІЙ СВ. ІОАННА ЗЛАТОУСТА.

„Церковный Вѣстникъ“ имѣть цѣлю удовлетворить потребности всѣхъ образованныхъ людей, и прежде всего конечно нашего духовенства.

Въ „Христіанскомъ чтеніи“ публикуются оригинальныя и переводныя статьи богословскаго, историческаго и назидательнаго содержанія, въ которыхъ съ серьезностію научно-исследовательскаго характера дѣла соединяется общедоступность изложенія. Съ 1898 года журналъ этотъ выходитъ ежемѣсячно, въ двѣнадцать выпусковъ въ годъ.

Кромѣ того съ 1895 г. редакция приступила къ изданію „Полнаго собранія твореній св. Іоанна Златоуста“ въ русскомъ переводѣ.

Въ 1899 г. выйдетъ въ свѣтъ шестой томъ „Твореній св. І. Златоуста“, въ который войдутъ бесѣды великаго святителя на книгу пророка Исаи, обзорѣніе св. писанія и проч.

ПОДПИСНЫЯ ЦѢНЫ НА 1900 ГОДЪ:

а) за оба журнала „Церковный Вѣстникъ“ и „Христіанское Чтеніе“ съ приложеніемъ 6-го тома „Твореній св. І. Златоуста“ 9 руб., въ изящномъ переплетѣ — 9 руб. 50 коп.

б) отдѣльно за „Церковный Вѣстникъ“ съ приложеніемъ 6-го тома „Твореній св. Іоанна Златоуста“ 6 руб. 50 коп., въ изящномъ англійскомъ переплетѣ 7 руб.; за „Христіанское Чтеніе“ съ приложеніемъ 6-го тома „Твореній св. Іоанна Златоуста“, 6 руб. 50 коп., въ переплетѣ — 7 руб.

в) безъ приложенія „Твореній св. Іоанна Златоуста“ за оба журнала 8 руб.; отдѣльно — за „Церковный Вѣстникъ“ 5 руб., и за „Христіанское Чтеніе“ 5 руб.

Подписка принимается въ С.-Петербургѣ въ Конторѣ „Церковнаго Вѣстника“ и „Христіанскаго Чтенія“, Невскій просп. д. . . 182 кв. 1.

Тридесетогодишњица Дјевојачког Института.

21 Новембра о. г. навршило се пуних тридесет година, одкако Институт Царице Марије на Цетињу врши своју замашну васпитну задаћу, његујући и развијајући како које године, тако све јаче, умне, моралне и физичне силе ученица са свију готово крајева словенског свијета.

Тога дана на здању Института лепршаху се заставе руске и црногорске. Службу Божију, на којој је био сав Височанствени Двор, руски, страни и наши министри и наставници истог завода, обавио је Високопресвештени Г. Митрополит Митрофан, заједно са благодарењем, на коме се приносило многољествије за руски и црногорски владајући Дом. У цркви је вавредно лијепо пјевао дјевојачки хор, богат најпријатнијим гласовима, којима као најзвучнијом музиком, особити утисак чињаше на присутне. — За овимем се сишло у пространу залу, у којој су ученице среде високе госте пјевањем црногорске химне уз пратњу на гласовиру. За овимем наступило је раздавање награда бољим ученицама за прошлогодишњи успјех, а завршило се химном „Боже царя храни!..“

Затим је шљедовала у дјевојачкој трпезарији, свечана закуска, на којој је његово Височанство Књаз Господар здравио Високој покровитељици завода, Њеном Царском Величанству Царици Марији Феодоровној, на којој му је одговорио Царко-руски министар Г. Губастов за здравље Њ. Њ. В. В. Књаза Господара и Књагиње Милене, Књаза Нашљедника и Књагиње Милице. За овимем је Његово Височанство Господар наздравио и вриједној началници овог завода Г-ци Софији Петровној Мертваго, признајући њену ревносну службу и унапред одређивши да се још уче. Све су поздрављене бурним усклицима: урај, урај!

Заиста може се поуздано тврдити, да је овај правилан и одређен правац и лијепо глас стекао овај завод под вјештачким надзором садашње началнице Г-це Мертваго, која је свим срцем, знањем и умјењем жртвовала се овом правом расаднику нашег интеллигентног женског свијета.

Четрдесетогодишње службовање протођакона Филипа Радичевића.

У животу човјечијем бивају периоди душевне поезије, миља и радости, када срце ствара цвјетне слике младалачких сањарија; периоди животне борбе и усиљеног рада душевних и физичких сила; периоди тешке туге, тешког ваја, када чаробност поезије губи се, срце камени, душа се стеже и уздише за све мило и драго. Све те фазе, мијене овог шареног, ефемерног живота нашег, уткане су у живот и рад нашег омиљеног слављеника, сина питоме Зете, који у вијенцу јавног рада на пољу олтара, просвјете и народа уреза четрдесетогодишњицу.

Протођакон Радичевић је од првих интеллигентних снага савременог нараштаја отаца домородаца, те је у оно тешко вријеме, када се отрагу четрдесет година више брижило о пушци и јагагану, знатну услугу учинио, као главни секретар црногорског сената, вршећи у исто доба и по унутрашњости разне државне потребе.

Дугогодишњим учитељевањем у цетињској основној школи спремио је лијепо број државних службеника, међу којима и уредник овог листа, писац ових редака, је благодарни његов ученик. — И ако не педагог специјалиста, школован по укусу модерне савремене јевропске школе — Радичевић свим жаром свог патриотског срца уливаше у младеж јаке

основе душевног блага и буђаше чувство народног поноса, као добар отац, који учи и ваџпитава. — Колико му је снага допуштала, он се одужио и књижевности, прикупљајући јуначке народне пјесме и старине.

Као служитељ Богу на олтару природа га је обдарила најпријатнијим гласом и необичном вјештином обављања свега онога, што спада у његов чин, те ето четрдесет пуних година пред њивотом Петра мученика моли Бога живога за срећу и напредак светог Владајућег Дома.

Пун најљепших допадљивих својстава: искрен, љубазан, племенит и лако осјетљив према пострадалом и невољнику. — протођакон Филип је предмет особите љубави, коју према њему гаји листом свако, ко га познаје, што му служи најљепшом наградом наравствене утјехе.

Немилосрдни удари гвоздене судбине у домаћем његовом животу покосише му јадно родитељско срце — самоубијство јединца сина, слатког узалудног очиног радовања. Но посред ове страшне душевне катастрофе протођакон хришћански као прави јунак с духовним сружјем сноси силан удар тај, смиреним уздахом: „Господи, да будеть воли твоя!“

16 овог мјесеца свечано се ознаменовала четрдесетогодишња служба његова, започета архијерејском службом у цетињском манастиру, гдје су се окупили сви пријатељи његови. Његово Високопреосвештенство Госп. Митрополит Митрофан поздравно га је са царских двери веома дирљивим словом, и уручио му икону св. оца Николе, кутњег покровитеља слављеникова. Све готово грађанство цетињско ишло је на честитање свом протођакону. Њ. С. Књаз Мирко лично му је честитао и предао од стране својих родитеља скупочјену икону светца Николе, као и фотографије на којима је Књаз-Господар својеручно у једном изрази своју наклоност и признање за корисну службу слављеника.

Нека би дао Бог да њим слављени протођакон Филип и даље истраје до најдубље старости на служби оца и своје Цркве, дошљедан псалмопојчевој:

„Воспою Господеви въ животѣ моемъ,
Пою Богу моему дондеже есмь“ (пс. 103, 23).

Између многобројнијех честитака телеграфичних из унутрашњости и са стране, слављеник је примио и ове неколике китице стихова нашега младога ниже потписатога пјесника.

Четрдесет љета
Христијанским жаром
Славио си Творца
Пред светим олтаром.

Његово си име
Пјесмом величао, —
Цркви, роду — пером
Што си мога' дао.

Живи нам, старино,
И још љета многа,
Служи своме роду,
Пјевај славу Бога!!..

Н. С. Љубиша.

Друштвени Гласник.

Чланови нашијех економно сједињенијех друштава, „Цетињске Читаонице“ и „Горског Вијенца“, држали су прошле недјеље своју редовну главну годишњу скупштину, на којој су се конституисала како слѣди —

I. На по се:

1.) за „Цетињску Читаоницу“: предсједник, г. Ђуро Поповић, главни школски надзорник; потпресјеник, г. командир Митар Мартиновић; секретар, г. проф. Филип Ковачевић.

2.) за „Горски Вијенац“: предсједник, г. Војвода Пламенац; потпредсјед, г. сердар Јагош Радовић; секретар, г. проф. М. Мијушковић.

II. за оба друштва заједнички:

1.) благајник, г. К. Мартиновић;

2.) економ, г. проф. М. Ковачевић;

3.) књижичар, г. учитељ С. Вулетић;

4.) савјет. господа: ком. Јанко Вукотић, Д. Гатало, III. Поповић, Ст. Татар, М. Мартиновић.

5.) уредник „Луче“, г. проф. Лазар Перовић;

6.) управитељ К. Ц. Позоришта, г. проф. Ф. Јерговић.

Као што се види, са веома малом измјеном и допуном, и ове је године изабрата стара Управа.

Скупштина је, свечанијем споменом и устајањем на ноге, изразила дубоко сажаљење за губитком својијех добријех и честитијех, ове године упокојенијех чланова: Јевта Милетина, члана Великог Суда; друштвенога благајника, Јова Геруна и Јевта Гашића.

Именованој Управи, као оној, која је у прошле двије године својијем радом и заузимањем за друштвене интересе заслужила потпуно повјерење и признање државних и цетињских власти, још једногласно повјерила вас унутрашњи друштвени рад и потребе за текућу ризницу да их врши по најбољој својој увиђавности у границама друштвенога устава; а што се тиче ревизије устава, његових допуна и преинака, овластила је исту, да их учини у својој средини, и да о томе, у своје вријеме, поднесе скупштини извјештај на претрес и одобрење.

Уједињена друштва знатно напредују у свакоме погледу, те заслужују од грађанства свако признање и подржавање.

За овијем је 19 децембра шљедовала сједница Управе, на којој се изразило најтоплије признање за ревнотан рад управитељу позоришта г. проф. Ф. Јерговићу, а тако исто и уреднику овог листа.

Затим се вијећало о набавци нових листова и претресао цјелокупан годишњи рад. Са задовољством се напоменуло, да уједињена друштва састављају чисто један наравствени организам којих веже међусобна љубав и подржавање.

Дао би Бог, да под окриљем нашег младог покровитеља, Њ С. Књаза Мирка, Великог Војводе Грахова и Зете, продужимо и истрајемо у овако тијесној духовној заједници, развијајући све јаче друштвени живот и будући народну свијест, као што доликује овом управо рећи огњишту интелгенције наше под Ловћеном.

ИЗ ПОЗОРИШТА.

Не можемо се жалити, да смо овог зимњег сезона, када нам природа мртвим сном спава, лишени потребних животних увесељења и забаве. Оно, што је друштво особитим трудом за ове пошљедње двије године благосло-